

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувачка випускової кафедри
_____ Ніна РЖЕВСЬКА
« ____ » _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ЗДОБУВАЧК ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА

СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ
КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ

«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: **«ЕФЕКТИВНІ МОДЕЛІ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО
КОНФЛІКТУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА»**

Виконавець: здобувачка вищої освіти 4 курсу, 408 Б групи, Радчук Віта
Михайлівна

Керівник: доктор політичних наук, завідувач кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій, Ржевська Ніна Федорівна

Нормоконтролер _____ Валентина ЄМЕЦЬ

КИЇВ 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	5
1.1. Причини виникнення та основні тенденції розвитку міжнародних конфліктів.....	5
1.2. Типологія сучасних міжнародних конфліктів.....	16
РОЗДІЛ II. ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ.....	3
2	
2.1. Передбачення та запобігання міжнародним конфліктам	32
2.2. Способи та механізми вирішення конфліктів.....	35
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ ТА МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ УСКЛАДНЕНОГО КОНФЛІКТУ.....	51
3.1. Міжнародний досвід врегулювання конфліктів.....	51
3.2. Шляхи та моделі вирішення ситуації 2014-2022рр.....	58
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний стан міжнародних відносин позначається зростаючою напруженістю у відносинах між державами. Незважаючи на еволюцію науки та розвиток інформаційних технологій, широкі можливості комунікацій, глобалізацію економіки, суперництво та боротьба за ресурси продовжують залишатися переважаючими ознаками міжнародних відносин XXI століття. Зазвичай, гонитва за першістю відбувається в економічній і комерційній площинах та в медіапросторі.

Паралельно спостерігається загострення на дипломатичних рівнях, суспільно-політичні конфлікти переростають у збройні. Особливого забарвлення сучасним конфліктам надає їхній гібридний характер та інформаційна війна.

Кожен конфлікт несе із собою, в тій чи іншій мірі, значні збитки економічній сфері державі, суспільним відносинам, політичним структурам, інфраструктурі, добробуту громадян та охоплює інші сфери. Серед міжнародних конфліктів на особливу увагу заслуговують міждержавне суперництво за спірні території (до прикладу, Крим 2014) та конфлікти з ознаками геополітичного та цивілізаційного протистояння, чим значною мірою є характерні конфлікти на пострадянському просторі, що актуалізувались після розпаду СРСР у 1991 році.

Російська Федерація нав'язує світовій спільноті нестандартні методи впливу на міжнародну політику. Цьому сприяє структура державної влади та наявний на даний момент політичний режим цієї країни, агресивні настрої всередині її політичної еліти. Найбільш аргументовані важелі агресивної поведінки, на їхню думку – це величезна територія РФ, її ядерний статус та претензії на другу армію в світі.

Мета роботи. Виходячи із реалій та досвіду виникнення та протікання міжнародного конфлікту, визначити нові способи та ефективні моделі щодо запобігання та зменшення міжнародних конфліктів.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

- з'ясувати суть та основні типи міжнародних конфліктів;
- вказати на основні причини виникнення та розвиток конфліктів;
- встановити проблеми запобігання міжнародних конфліктів;
- визначити ефективні моделі для вирішення конфліктів;
- показати оптимальні шляхи вирішення міжнародного конфлікту.

Об'єктом дослідження є міжнародний конфлікт.

Предметом дослідження – ефективні моделі та новітні методи запобігання виникненню нових міжнародних протистоянь.

Методи дослідження. Аналіз, синтез інформації та SWOT-аналіз.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ I. МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

1.1. Причини виникнення та основні тенденції розвитку міжнародних конфліктів

Конфлікти є невід'ємним чинником суспільного розвитку, постійно його супроводжуючи, так як в дійсності неможливо уникнути суперечностей. Конфлікти – багатомірні явища [2], вони виникають і проявляються в усіх сферах суспільного буття. Конфлікт протягом усієї історії людства був і є рушійною силою розвитку суспільства. Так само людське буття було, є і завжди буде конфліктом, бо в іншому разі загальмується суспільний прогрес.

Теорія «соціального конфлікту», конфліктологічний підхід, конфліктна традиція – всі ці терміни для позначення важливого напрямку розвитку соціологічної думки ХХ ст. У руслі цієї парадигми з'явилося чимало цікавих концепцій, яскравих теоретиків та праць. Теорія конфлікту вийшла на авансцену сучасного соціологічного знання у 60-70-х роках, витіснивши традиційно впливові позитивістські течії, викликавши гостру полеміку в соціологічних колах, стимулюючи постановку низки проблем розвитку соціологічної науки. Вона посідає в наші дні одне з провідних місць поміж напрямів сучасної соціології [21].

За словами Дж. Александера, – «всю сучасну соціологічну теорію можна грубо поділити на «функціоналістську» та «конфліктологічну», причому не тільки в царині загальної теорії, а й у спеціалізованих сферах емпіричних досліджень. За аргументами іншого авторитетного теоретика Р. Коллінза (США), – «У світовій соціологічній думці простежуються три головні традиції: конфліктна (К. Маркс, М. Вебер, сучасні теоретики конфлікту); позитивістська (О. Конт, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс та інші дослідники «ритуалів громадської солідарності»); мікроінтеракціоністська традиція (що асоціюється з поглядами Ч. Кулі, Д.

Герберта Міда, Г. Блумера, Г. Гарфінкеля та їхніх послідовників). Проте особливо підкреслюється, що сучасна теорія конфлікту виникла як результат прагнень створити «неідеологізовані версії марксизму», перенести центр ваги в межах останнього на положення багатфакторної концепції «лівого веберіанства» [14].

На думку прихильників цього напряму, конфліктний підхід має більші пізнавальні можливості, ніж класичний марксизм, у дослідженні різноманітності шляхів і форм перетворення соціальної реальності за допомогою широкого спектра конфліктів, які їй притаманні.

Теорія конфлікту розвивалася у руслі тієї «марксистської традиції» в соціології, яка склалася на Заході в академічній науці (включаючи також близькі, споріднені концепції «критичної соціології», «соціології соціології» і взагалі ліворадикального критицизму в соціальних науках, представлених такими іменами, як А. Гоулднер, Н. Бірнбаум (США), Г. Маркузе (Німеччина, США), Е. Фромм, Ч.Р. Міллс (США) та ін.) [18].

Разом з тим вона весь час модифікувалася під впливом тез веберівської багатфакторності в соціальному аналізі, деідеологізації та академічної аналітичності. Конфліктний підхід у соціологічному пізнанні дав змогу висвітлити, багато актуальних проблем суспільного життя і запропонувати їх рішення. Численні дослідження в галузі політичної соціології, виробничих, расових та міжнаціональних відносин, соціальної стратифікації, форм колективної поведінки тощо, які проводились у ракурсі конфліктного підходу, стали доказами його плідності й водночас обмеженості інших підходів, що ігнорували значущість проблем влади, розподілу благ і суперечливості інтересів різних соціальних груп та інститутів.

Теорія конфлікту заявила про себе, насамперед, як головна альтернатива позитивістському функціоналізму. «Соціології порядку» було протиставлено «соціологія конфлікту», а тому проголошено необхідність створення іншої «гілки соціологічної теорії», яка б більш адекватно відображала, на думку її послідовників, соціальну реальність. Разом з тим

теоретики конфлікту звернулися до багатьох дилем соціологічного теоретизування взагалі, передусім до проблем соціальної зміни, диференціації, соціальної активності, ідейно-ціннісних детермінант суспільного розвитку.

Сучасний конфліктологічний підхід отримав своє первісне теоретичне оформлення у працях американського соціолога Льюїса Козера («Функції соціального конфлікту», 1956), німецького – Р. Дарендорфа («Клас і класовий конфлікт в індустріальному суспільстві», 1959), британського – Дж. Рекса («Ключові проблеми соціологічної теорії», 1961; «Соціальний конфлікт», 1981). До теоретиків цього напрямку, які активно працюють, можна віднести також Р. Коллінза та Ю. Хабермаса, концептуальні побудови яких мають конфліктологічне коріння [2].

При спільній схильності до конфліктного ракурсу розгляду суспільних явищ кожний з них обстоює власну концепцію. У Л. Козера це конфліктна альтернатива функціоналізму в його, так би мовити, межах, «із середини» функціонального аналізу, з використанням ідей Георга Зіммеля та Зігмунда Фрейда. У Р. Дарендорфа концептуальний підхід будується на положеннях теорій К. Маркса та М. Вебера – з акцентом на перегляді Марксових поглядів на природу соціальних конфліктів у повоєнному західному суспільстві. У Дж. Рекса теорія конфлікту подається як теоретико-методологічна основа «реального соціологічного аналізу» [2].

Конфліктологічні теорії складались під впливом низки історико-культурних та ідеологічних факторів 60-70-х років. Їх теоретики групувались навколо неприйняття функціоналістських теоретико-методологічних установок, критики неопозитивістських постулатів. Як справедливо зазначалося, теоретичні зусилля спрямовувались не «в ім'я», а «від супротивного», в ролі якого виступав академічний структурно-функціональний аналіз.

Отже, теорії конфлікту формувались в силовому полі ідеологічного неприйняття функціоналізму. Їх прихильники ставили під сумнів надто

оптимістичне зображення соціальних відносин. Вони не знаходили великих можливостей для реалізації домінуючих у повоєнний період на Заході ідей раціональності й лібералізму в існуючих суспільних структурах. Для них були більш прийнятними думки Ч.Р. Мілса, коли він у відомій праці «Правляча еліта» (1959) розвінчував консервативну атмосферу американського способу життя.

Очевидним уявляється також зв'язок конфліктологічного теоретизування з європейською соціально-філософською думкою лівого гатунку. Всі провідні теоретики конфліктології так чи інакше були причетні до соціалістичного чи робітничого руху в Західній Європі. На войовничому антифункціоналізмі позначився також фактор зіткнення європейської та американської історико-культурної традиції, зокрема європейської акцентованості на громадянському, політизованому характері соціології та американського підкреслення особистісного характеру наукових поглядів, академічного відсторонення соціологічної дисципліни.

Конфліктологія не тільки народжувалась та завойовувала собі прихильників серед соціологів, а й сама живилася ідеями демократизму, гаслами соціальної рівності, захисту пригноблених та експлуатованих і, в кінцевому підсумку, ідеями соціальної перебудови сучасного суспільства. За визначенням одного з фундаторів теорії конфлікту Дж. Рекса, «конфлікт інтересів і цілей лежить у центрі моделі суспільної системи як цілого». Звідси виводиться ключове завдання соціологічного аналізу: обґрунтування вихідної, базової складової конфліктної ситуації.

Здебільшого ,американські соціологи, почали користуватися такою моделю суспільної системи в емпіричних спеціалізованих дослідженнях. Так, засвідченням Дж. Александера, – «Протягом більше як трьох десятиліть конфліктологія мала величезний вплив на прикладну соціологію, «репродукуючи конфліктне бачення у багатьох емпіричних сферах», запропонувавши нові тлумачення соціальних явищ з огляду на їх суперечливість, амбівалентність або волонтаристськи створюване

протистояння сторін» [5]. Хоча при цьому виявилася й певна обмеженість конфліктного підходу, зокрема в поясненні громадянської солідарності, «відчуття спільності», проблем свідомості та морального контролю. До того ж політична система західного суспільства другої половини ХХ ст. набула досить диференційованих та плюралістичних рис, що відкривало можливості для включення різних його груп у спільні завдання соціального управління, для помітної гармонізації суспільних суперечностей. Це також позначилося на еволюції конфліктологічних концепцій.

Може здатися, що у світлі цього погляду досліджуються лише драматичні події суспільного життя – революції, війни, масові рухи тощо. Насправді такі очевидні прояви боротьби є лише невеликою частиною конфлікту, який пронизує всю соціальну реальність. Соціальні утворення характеризують процеси домінування та підпорядкування інтересів різних ланок системи, соціальних груп та індивідів.

Суспільство цікаве для конфліктологів не лише конфліктними явищами, які спостерігаються в ньому, а й тим, що в ньому відбувається, коли конфлікт не вибухає. інші. Відповідно до теорії конфлікту, в суспільстві завжди йде боротьба за різні цілі, за успіх і панування, незалежно від того, чи це відкрита боротьба за інтереси.

Термін «конфлікт» у цьому сенсі є дещо метафоричним. Сфера конфлікту – це суперечливість суспільного життя загалом, різноманітність інтересів і цілей суспільної діяльності. Це не слід сприймати буквально [4]. Йдеться не тільки про теорію конфліктів, а й набагато ширше – про теорію соціальної організації, моделі соціальної поведінки, групову мотивацію, інтерпретацію існуючих соціальних структур, причини їх зміни.

Сучасна теорія конфлікту використовує багато творів марксизму, доповнюючи свої нові інтерпретації ідеями, взятими з робіт Г. Зіммеля, М. Вебера, Р. Міхельса та В.Ф. Парета. Зауважимо, що в різних варіантах дослідження конфліктів існує суттєва відмінність у розумінні природи соціального конфлікту. Зокрема, якщо Карл Маркс акцентував увагу на

антагоністичній природі соціальних конфліктів, їх економічній основі, то Зіммель спирався на вроджені «бойові інстинкти людини» і вказував на інтегративні наслідки конфлікту. М. Вебер запропонував суто соціологічний підхід до багатофакторної теорії соціальної стратифікації, підкреслюючи роль ідеологічних та культурних чинників [23].

Сучасна теорія конфліктів використовує різноманітні схеми причин і факторів конфлікту, часто розрізняючи дві його гілки: діалектичну теорію конфлікту, що ґрунтується на концепціях Маркса, і конфліктний функціоналізм, натхненний ідеями Зіммеля, з акцентом на революційні або еволюційні засоби.

Сформульовані попередні тези, які є основою конфліктного підходу, зводяться, однак, до таких положень:

- у всіх соціальних системах можна зустріти нерівномірний розподіл обмежених цінних ресурсів;
- нерівність природно і неминуче породжує конфлікти інтересів між різними частинами системи;
- такий конфлікт інтересів рано чи пізно призведе до відкритого конфлікту між тими, хто володіє, і тими, хто не має цінних ресурсів;
- ці конфлікти призведуть до реорганізації соціальної системи, створення нових видів нерівності, що в свою чергу буде стимулювати нові конфлікти та зміни тощо [7].

На цій основі був розроблений тип конфліктологічної «універсальної моделі» соціальної структури та соціальних відносин, у якій істотними ознаками є влада і власність, панування та боротьба (Дж. Рекс, Р. Коллінз) [5]. Найбільшим внеском у соціологічне теоретизування нашого часу є: суперечливе розуміння суспільного ладу, суспільних відносин між людьми; суперечливе бачення державних інституцій; аналіз конфліктних процесів - їх причин, факторів, інтенсивності, тривалості і, нарешті, соціальних функцій; вивчення ролі конфліктів у соціальній динаміці та суспільно-історичному розвитку.

Конфліктний підхід найбільш яскраво виявився у таких сферах, як протистояння класових культур, гендерно-вікових верств, боротьба у сферах виробництва та торгівлі, зрештою, у міжнаціональній напруженості та геополітичному протистоянні. У сфері конфлікту основним є перетворення конфлікту з класових і міжетнічних (або економічних і політичних) конфліктів у сфері культурних моделей життя, моральних уподобань і цінностей у сферу «комунікативної дії» [1].

Прихильники теорії конфлікту залишили чіткий слід в історії соціологічної думки, критикуючи недоліки позитивістської соціології, особливо концептуальні структури Т. Парсонса. Суперечливе бачення суспільного життя привело їх до нових досліджень форм соціальної організації, влади, виробництва, бюрократії, ЗМІ, до широкого використання в соціологічному аналізі таких понять, як панування, нерівність, напруженість, групова боротьба, конкуренція та ін.

Подолаючи «методологічний індивідуалізм», властивий мікрорівню, психологічну інтерпретацію взаємодій у суспільстві, теорія конфлікту орієнтована переважно на аналіз соціальних об'єктів у макромасштабі, де суб'єктом конфлікту є великі спільноти, громадські інститути, соціальні об'єкти, партії, корпорації, держави націй. Змінилася і роль прихильників цього підходу всередині дисципліни: вони вже не лише основний противник панівного досі функціоналізму, а й рівноправний партнер, частина «провідного потоку» соціологічного теоретизування.

Експерти-конфлікти – це не стільки критики, скільки учасники творчого діалогу, залучені до вирішення актуальних дилем соціального пізнання. Лідери цієї впливової течії сучасної соціологічної теорії (Р. Коллінз, Мішель Манн та ін.) не заперечують, щодо вихідних тез конфліктології були додані нові важливі аргументи, емпіричні докази з нових напрямків дослідження, що допомогло оновити парадигма конфлікту.

Існує кілька основних причин міжнародних конфліктів: недосконалість людської природи; бідність і нерівність добробуту народів різних країн;

соціально-економічний і політичний устрій держави, рівень її культури та цивілізації; порушення в міжнародних відносинах. Практика міжнародних відносин показує, що в основі суперечностей іноді лежить один фактор.

Джерелом суперечок є насамперед інтереси окремих держав, економічних союзів та військово-політичних блоків. Території та кордони часто є предметом суперечок (Rev. Kosa Tuzla, 2003), бажання домінувати в регіоні, протистояти економічним і політичним інтересам країн, що розвиваються, негативні етнічні стереотипи, релігійні протиріччя [8].

С. Хантінгтон, розрізняючи західну, японську, ісламську, слов'яно-православну та африканську цивілізації, вважає, що основні конфлікти в майбутньому виникатимуть між країнами різних культурно-цивілізаційних типів. Прикладом таких конфліктів С. Хантінгтон бачить на Балканах, де, на його думку, йде боротьба між націями західної цивілізації (словенці, хорвати), слов'яно-православними (серби, чорногорці) та мусульманами (боснійці) [14].

Тому сьогодні міжнародні відносини залишаються сферою розбіжностей інтересів, суперництва, непередбачуваності, конфліктів і насильства. Можна стверджувати, що міжнародний конфлікт – це зіткнення двох або більше розбіжних сил для досягнення цілей та інтересів проти опозиції.

Суб'єктами міжнародного конфлікту можуть бути держави, міжурядові об'єднання, міжнародні організації, організовані суспільно-політичні сили в державі або на міжнародній арені.

Розуміння природи міжнародних конфліктів і пошук шляхів їх розв'язання вимагає, крім пояснення їх причин, пояснення глибини та природи самого конфлікту, що значною мірою досягається шляхом їх класифікації.

Найбільш поширеною на Заході є традиційна типологія конфліктів, яка розрізняє: міжнародну кризу; конфлікти низької інтенсивності; тероризм; громадянська війна та революція міжнародного характеру; війни і світової

війни. Міжнародна криза – це конфліктна ситуація, в якій: вони впливають на життєво важливі цілі діючих суб'єктів міжнародної політики; у респондентів дуже обмежений час для прийняття рішення; події зазвичай розгортаються непередбачувано; однак ситуація не переростає у збройний конфлікт.

Тому криза – це ще не війна, а приклад ситуації «ні миру, ні війни». Це такі відносини між суб'єктами міжнародних відносин, в яких жодна зі сторін не хоче війни чи насильства, але обидві вважають, що їхні цілі достатньо важливі, щоб ризикувати можливим вирішенням війни для них. Конфлікти низької інтенсивності.

Відносини між державними та недержавними суб'єктами часто затьмарюються дрібними зіткненнями на кордоні, невеликим індивідуальним чи груповим насильством. Лише сьогодні вони почали розуміти свою небезпеку. По-перше, такий конфлікт може перерости в повномасштабний конфлікт.

По-друге, із сучасною військовою зброєю навіть конфлікт низької інтенсивності може призвести до великих руйнувань. По-третє, в умовах тісного взаємозв'язку сучасних незалежних держав порушення мирного життя в одному регіоні впливає на всі інші.

Наприклад, радянсько-китайські прикордонні конфлікти. тероризм. Його головна мета – вирішення спору. Багато країн підтримують терористичну діяльність – Іран, Лівія, Сирія. Усі вони заперечують свою причетність до тероризму, але повертають собі право воювати збройно проти «американського імперіалізму».

Громадянська війна та революція – це конфлікти всередині самої держави між двома або більше сторонами через розбіжності в поглядах на майбутній порядок держави чи кланові конфлікти. Водночас у громадянських війнах, як правило, хоча б одна з ворогуючих сторін отримує підтримку з боку іноземних політичних сил, а іноземні політики часто дуже зацікавлені в тому чи іншому результаті.

Громадянські війни та революції займають особливе місце в будь-якій типології війни та насильства: вони дуже жорстокі й криваві. Згідно з дослідженнями, 10 з 13 найнебезпечніших конфліктів 19-20 ст. це були просто громадянські війни [23].

Війна – це широкомасштабний конфлікт між державами, які прагнуть досягти своїх політичних цілей шляхом організованої збройної боротьби.

Світова війна виникає, коли групи держав, які переслідують глобальні цілі, вступають у збройний конфлікт і призводять до значних людських і матеріальних втрат. Можна виділити наступні етапи розвитку конфлікту:

Перша фаза конфлікту – це формування ставлення протиборчих сторін один до одного, яке зазвичай виражається в більш-менш суперечливій формі.

Друга фаза – суб'єктивне визначення конфліктуючими сторонами своїх інтересів, цілей, стратегій і форм боротьби за вирішення конфлікту.

Третя фаза передбачає залучення економічних, політичних, ідеологічних, психологічних, моральних, правових, дипломатичних, а також інших держав через блоки або договори.

Четверта фаза – вона полягає у піднесенні боротьби на найгостріший політичний рівень – міжнародної політичної кризи, яка може вплинути на відносини безпосередніх учасників, стан даного регіону, інших регіонів. На цьому етапі можливий перехід до застосування військової сили.

П'ята фаза – міжнародний збройний конфлікт, який може перерости у високий рівень збройної боротьби із застосуванням сучасної зброї, з можливим залученням союзників [21].

На кожній із цих фаз може розпочатися альтернативний процес розвитку, який може бути втілений у переговорному процесі і веде до пом'якшення та зменшення конфлікту.

Таким чином, збройний конфлікт надзвичайно дорогий для людства, як людського, так і матеріального. Людство стоїть перед необхідністю пошуку шляхів уникнення збройного конфлікту. Ефективне вирішення конфліктів

потребує, насамперед, взаєморозуміння, взаємних поступок і компромісів конфлікуючих сторін.

Ефективне вирішення конфлікту є результатом наявності з кожної сторони позиції, яка визнає необхідність компромісу, межі компромісних поступок, а також характер і обсяг можливої взаємної компенсації за ці поступки. Конфлікт неможливо вирішити, якщо одна або обидві сторони глухі до пропозицій партнера по переговорах.

На жаль, вічний спокій сьогодні залишається ілюзією. Політики мають різні погляди на те, як досягти миру. Наприклад, релігія може позбутися агресії та збройних конфліктів. Інші наголошують на необхідності зміцнення суспільно-політичної системи в середині країни, необхідності досягнення більшої соціальної рівності і таким чином подолання конфлікту. Деякі люди вважають, що для збереження миру потрібна зброя. Популярною ідеєю є створення світового державного порядку, тобто певної організації, яка матиме найвищий авторитет у вирішенні світових проблем і зможе змусити суб'єктів міжнародних відносин виконувати свої рішення з метою уникнення збройних конфліктів. Другий варіант – це переговори як засіб вирішення конфліктів.

Розмежування фаз конфлікту показує, що він розтягується в часі. Конфлікт – це процес. Характеризується мінливістю і динамічністю. «Війни припиняться, коли мертві зможуть повернутися», – сказав Стенлі Болдуїн, підсумовуючи людський досвід участі в конфлікті. Конфлікти супроводжують усі соціальні процеси, приймаючи різноманітні форми – від загроз смертю до факторів інновацій. Уміння уникати конфліктів є корисним навиком, але вміння жити з ними ще корисніше [9]. Дотримуючись таких міркувань, як стародавні філософи, так і сучасні вчені шукали способи співіснувати з конфліктом.

1.2. Типологія сучасних міжнародних конфліктів

Жоден міжнародний конфлікт у світовій історії не був точною копією минулого. Кожен конфлікт мав певні особливості як за причиною, засобами, складом конфліктуючих сторін, так і за специфікою перебігу подій. Тому всі типологічні схеми є, звичайно, досить штучними й узагальненими моделями реальних ситуацій. М. Вебер у ХІХ ст. стверджував, що кожна типологія веде до створення т. зв. ідеальні типи явищ, що відображають дійсність лише в загальному вигляді [30].

Точність цього твердження, однак, не суперечить необхідності типології, яка є важливою для поглибленого дослідження. Порівняльна характеристика міжнародних конфліктів, причин, характеристик і рушійних сил дає змогу більш точно й науково аргументовано їх вивчати, фіксуючи спільні та відмінні риси.

Не менш важливим є дидактичний аспект, пов'язаний з формуванням чітких знань і уявлень про природу та особливості конфліктів, а також їх аналогію, що дозволяє екстраполювати розвиток сучасних конфліктів на основі їх порівняння з тими, що мали місце в минулому. Крім того, характеристика конфлікту за низкою свідомо підібраних критеріїв дозволяє визначити їх максимально стисло і стисло, уникаючи кожного разу пояснювати їх суть і найважливіші ознаки.

Серед запропонованих до цього часу класифікацій міжнародних конфліктів найбільш вдалими вважаються схеми К. Боулдинга, Дж. Галтунга та А. Рапопорта.

К. Боулдинг побудував свою класифікацію за критеріями типу соціальної одиниці, що вступає в конфлікт. Це був критерій у 1920-х роках, запропонований П. Сорокіним та Е. Россом, які вважали, що параметри, що визначають усі взаємодії, є параметрами соціальних одиниць, які їх запускають. За К. Боулдингом, конфліктні взаємодії можна розділити на три

групи таких одиниць: особистості, групи, організації (групи й організації відрізняються за ступенем організованості та складності) [28].

Між індивідами можуть виникати соціальні конфлікти; територіально ізольовані групи; змішані групи; однорідні організації; гетерогенні групи; індивіди та групи; фізичні особи та організації; групи та організації. У міжнародному середовищі соціальні конфлікти зазнають певних модифікацій, оскільки вони відбуваються на рівні громад, а їх сторонами можуть бути племена, феодальні суспільства, універсальні аграрні спільноти, промислово розвинені нації, наддержави та світові держави.

Й. Галтунг намагався розробити більш просту та зручну класифікацію в прикладних дослідженнях, засновану на системному підході [13]. У соціальному конфлікті, який може виникати на внутрішньому та зовнішньому системному рівні, він виділяє лише два типи одиниць: індивідуальні та колективні (ДОДАТОК А).

На основі цієї типології соціальних конфліктів Дж. Галтунг запропонував класифікацію міжнародних конфліктів, використовуючи також додатковий критерій симетрії, який у міжнародних відносинах він розуміє як суперечливі відносини між окремими, рівнозначними елементами автономних систем, асиметрію – як відносини між нерівноправними міжнародними елементами.

Виходячи з цих міркувань, Дж. Галтунг вважає, що симетричний конфлікт в ієрархії міжнародної системи завжди є горизонтальним, а асиметричний – вертикальним (ДОДАТОК Б).

А. Рапопорт дав класифікацію конфліктів, пов'язану із психологічними конфліктними прагненнями сторін, пропонуючи розрізняти: боротьбу, ігри та дебати (додаток В) [26].

Ці класифікації характеризуються ідеєю тісного взаємозв'язку між міжнародним конфліктом і суспільством, що, з одного боку, цілком вірно, але з іншого – призводить до їх неминучого розпорошення серед великої кількості конфліктів загалом у країні. Незважаючи на їх оригінальність і

безсумнівну наукову важливість, помітні труднощі використання їх у прикладних і теоретичних цілях.

Запропонована авторами класифікація базується на таких загальноприйнятих і перевірених політичних критеріях, як сфера протиріч, засоби, склад сторін конфлікту, географічний масштаб, тривалість. Вона не є альтернативою наведеним класифікаціям К. Боулдинга, Дж. Галтунга та А. Рапопорта, але може доповнювати їх [17].

У сфері протиріч міжнародні конфлікти можна визначити як політичні, економічні та ідеологічні, що загалом відповідає основним напрямкам взаємодії учасників міжнародних відносин.

Політичні конфлікти є результатом традиційного протистояння у зовнішній політиці держав поділу влади (панування) і престижу в міжнародних відносинах. У міжнародній політиці уряд кожної держави намагається вирішити подвійне завдання: з одного боку реалізувати власний суверенітет, а з іншого – встановити і зберегти тривалий вплив на владу інших держав. Таке розуміння змісту політичного конфлікту між державами випливає з теорії реалізму, але з деякими нюансами характерне для більшості сучасних дослідників. Навіть далекий від цього постулату політичного реалізму Дж. Бартон вважав, що «для ідеї міжнародних відносин немає спільного знаменника, крім припущення, що в своєму існуванні держави залежать від влади і досягають цілей за допомогою влади».

Політичний конфлікт між державами – це конфлікт за владу чи вплив, який правлячі еліти держав намагаються здійснювати як всередині, так і за межами власної держави. Політичні конфлікти виникають переважно з таких причин:

1. Юрисдикція на конкретну територію, тобто спір про включення конкретної частини землі, що є предметом спору, до кордонів держав – сторін конфлікту.

2. Суверенітет, тобто прагнення однієї сторони реалізувати або захистити свою політичну незалежність на відміну від прагнення іншої сторони зберегти контроль і запобігти зміні статус-кво.

3. Домінування в міжнародній системі, що виявляється у прагненні правлячих еліт кількох могутніх країн встановити чи зберегти вирішальний вплив на зовнішню та внутрішню політику інших країн [16].

Конфлікти з приводу домінування стосуються переважно проблеми лідерства в міжнародній системі або її частинах. Могутні нації світу змагаються за розподіл і перерозподіл сфер впливу, а в кінцевому підсумку – за світове лідерство. Провідні позиції в міжнародній системі дозволяють державі не тільки мати значний політичний престиж, а й будувати сприятливий міжнародний порядок.

Порівняно з політичними, економічні конфлікти характеризуються значно ширшим колом учасників. Поряд з державами їх сторонами можуть бути також будь-які суб'єкти господарювання, особливо корпорації з широкими інтересами за кордоном. Економічні конфлікти традиційно виникають з таких причин:

1. Контроль над світовими сировинними, енергетичними та рибними районами, переважний потенціал яких є значною економічною вигодою.

2. Конкуренція на ринках готової промислової продукції. Підприємці відіграють провідну роль у таких конфліктах, але вони часто залучають держави, коли їхня торговельна політика повністю або частково протекціоністська.

3. Міжнародний економічний порядок, який, на думку багатьох політичних лідерів, дискримінує їхніх внутрішніх виробників і ставить їх у небезпечне становище [23].

Ідеологічні конфлікти проявляються ворожістю між націями і державами, викликаною несумісністю домінуючих систем цінностей, поглядів на суспільство і світ. Несумісність домінуючих ідеологій впливає на настрої громадської думки, позиції політичних партій і рухів, правлячої еліти

країн-конкурентів. Це стає причиною ворожості у відносинах між державами, а в разі прямого зіткнення між ними робить боротьбу антагоністичною [30].

Р. Арон наголошував на цій обставині, стверджуючи, що війни в умовах ідеологічної неоднорідності завжди ведуться з метою повного знищення противника. Правлячі еліти ворогуючих держав не зупиняються на жодному (навіть морально сумнівному) шляху досягнення тріумфу. Враховуючи, що їхня боротьба є чесною, вони можуть задовольнитися лише тотальною катастрофою ворога та його моральним приниженням.

Г. Моргентау надав ідеології характер аргументації дій держав у сфері зовнішньої політики. З огляду на це, ідеологія завжди є засобом маскування реальних політичних (та будь-яких інших) інтересів держави. Коли в міжнародному середовищі стикаються стратегічні політичні та економічні інтереси держав, влада кожної з них, починаючи боротьбу за їх реалізацію, посиляється на їхню моральну перевагу, історичну місію, об'єктивну потребу чи закономірність, яка завжди спрямована на забезпечення правота своєї позиції і несправедливість ворога [24].

Міжетнічні конфлікти традиційно пов'язані із зіткненнями між представниками різних етнічних спільнот, організованих рухів, груп і навіть окремих осіб. Конфлікт нерозривно пов'язаний із стосунками між етнічними групами, які проживають у сусідстві у вузькій географічній зоні їхнього проживання. Підвищення національної свідомості особистості завжди пов'язане з самоідентифікацією, яка є не тільки ототожненням з певною етносом, а й моральним обґрунтуванням вибору, тобто підкресленням моральної переваги обраного етносу над іншими, більш примітивними або отримують певний відтінок негативу. Це означає, що стосунки між представниками різних етнічних груп завжди містять важливий елемент т. зв. рідний націоналізм, який є переважно пасивною несприйняттям ідентичності представників інших етнічних груп.

Переростання міжетнічних конфліктів у гострі зіткнення між окремими особами, суспільними рухами і навіть державами свідчить про процес

політизації відносин між етносами. Виникнення і зростання впливу національно-визвольних рухів, втручання іноземних держав сприяють радикалізації позицій етнічних груп і зростанню антагонізму їх поведінки. Усе це викликає запеклі конфлікти, зазвичай пов'язані зі збройними конфліктами та пов'язаними з ними етнічними чистками.

Конфлікт традиційно поділяється на збройний і беззбройний, оскільки фактичне використання чи незастосування збройних сил у вирішенні міжнародних спорів визначає його найважливішу специфіку [15].

Збройні конфлікти, тобто війни, - це свідомо організовані зіткнення між збройними силами конфліктуючих сторін з метою нанесення якомога більшої шкоди та знищення військового та економічного потенціалу противника. Завдаючи великої шкоди, військові засоби в міжнародних відносинах є найефективнішим засобом реалізації інтересів зовнішньої політики держави, що часто призводило до розв'язання війни. Майже за всю історію людства без воєн минуло лише близько 300 років, що свідчить про циклічність такого суспільно-політичного явища [23].

Проблема класифікації воєн не має значної наукової спрямованості в теорії міжнародних відносин, оскільки вона досить глибоко розроблена у військовій науці. Необхідно лише підкреслити необхідність уникати широко практикуваного поділу війн на справедливі і несправедливі, на уявні та штучні. Принаймні це правда, оскільки війни завжди пов'язані зі збройним насильством, тому вони не можуть бути справедливими за жодних обставин. Крім того, ця класифікація також неприйнятна з двох інших причин:

- 1) критерій агресії надзвичайно спекулятивний і аморфний;
- 2) конфліктуючі сторони, прагнучи переслідувати власні національні інтереси, не можна вважати правими чи неправильними, оскільки кожна сторона в обґрунтуванні своєї позиції наводить низку дуже важливих і вичерпних аргументів [17].

Наприклад, сторона, яка перша розпочала бойові дії, часто виправдовується превентивними діями, передбачаючи агресію противника або реагуючи на провокаційні дії.

Застосування військової сили пояснюється також ідеологічними міркуваннями, як, наприклад, досить цинічно зробив Ленін, стверджуючи, що будь-яка війна справедлива, якщо вона ведеться в інтересах пролетаріату. Початок війни виправдовується також захистом її громадян, необхідністю припинення геноциду, боротьби з тоталітаризмом тощо.

У військовій науці війни класифікуються за такими критеріями:

- театри військових дій (ТВД) для: сухопутних і морських;
- спосіб ведення бойових дій за напрямками: позиційно-маневрування;
- отримані кошти: обмежені та масові [28].

Досить оригінальна класифікація в роботі «Війна та антивійна», запропонована американськими дослідниками Е. і Х. Тоффлерами. Вони визначають типи війн у співвідношенні з типами цивілізації:

1. Війни першої хвилі стосуються сільськогосподарських суспільств і характеризуються тим, що проводяться на примітивному технологічному рівні з участю нерегулярних підрозділів, а масштаби та ресурси, залучені з обох сторін, є незначними.

2. Війни другої хвилі ведуть індустріальні суспільства, характеризуються відносно високим рівнем техніки, участю у бойових діях масових регулярних армій, значними ресурсами та масштабами, що використовуються у збройному конфлікті.

3. Війни третьої хвилі ведуть постіндустріальні (інформаційні) суспільства або принаймні перехідні до них, які характеризуються надвисоким рівнем технологій (широким використанням інформаційних систем, супутників, високоточної зброї), операції з малими, але високопрофесійними малими силами, малими силами, озброєними, але на досить масштабній операції [19].

Варто зазначити, що в сучасній світовій війні всі перераховані вище типи ведуться одночасно, через різний рівень розвитку різних регіонів і суспільств. Навіть під час війни в Перській затоці очолювана США коаліція використовувала методи, типові як для Третьої хвилі, так і для Другої хвилі. Е. та Х. Тоффлери відзначають, що було проведено дві повітряні кампанії: одна із застосуванням зброї другої хвилі, призначеної для масового ураження, а інша – з високою точністю, мінімізуючи побічний збиток [15].

Збройні конфлікти після 1990 року характеризуються принципово новими тенденціями, до яких належать:

1. Деетнізація воєн, що проявляється у поступовій втраті державою монополії на збройне насильство та розширенні участі окремих соціальних груп (субнаціональних чи міжнародних) у бойових діях. Сучасні військові теоретики всього світу активно вивчають новітнє явище, відоме як асиметричні війни. Для них характерна точково-мережева структура бойових дій, оскільки ворогуючі сторони діють методами місцевих військових або диверсійних дій.

Найважливішими ознаками таких війн є:

- відсутність класичної лінії фронту, ТВД та чітко виділених бойовиків (це військова форма, військові нагороди та документи);

- якісна відмінність засобів і методів боротьби з протиборчими сторонами за умови кінцевого характеру бойових дій (як терористами, так і збройними силами держав, які беруть участь в антитерористичних операціях);

- якісна різниця в силах протиборчих сторін, оскільки військовий потенціал терористичних або повстанських організацій на кілька порядків нижчий, ніж у США, НАТО, Ізраїлю чи російської федерації, що призводить до застосування різноманітних тактичних дій. (терористичні акти, диверсії, точні рейди, спецоперації, масові рейди та обшуки);

- спрямування діяльності обох сторін на досягнення максимального інформаційного ефекту щодо здійснення диверсійної чи антитерористичної діяльності [15].

Поряд з асиметричними існують і т. зв війни малої інтенсивності, в яких учасники бойових дій є суто недержавними. Аналізуючи тенденції останніх двадцяти років, один із відомих дослідників збройних конфліктів М. Ван Кревельд стверджує, що людство «скоріше стоїть на порозі епохи воєн між етнічними та релігійними рухами... Як традиційні форми конфлікту, вони відійшли в минуле, на зміну їм приходять нові».

2. Інтернаціоналізація збройних конфліктів, яка пов'язана, з одного боку, зі збройним втручанням світових держав і міжнародних організацій у внутрішні громадянські війни, а з іншого боку, з появою міжнародних терористичних і злочинних організацій, які виступають воююча сторона. У 90-х роках ХХ ст. Понад 80% збройних конфліктів у світі набули форми інтернаціоналізованих громадянських воєн, які швидко поширилися не лише на територію країни, в якій вони виникли, а й на території сусідніх держав. Важливість цієї тенденції особливо проявилася в 1998 р., коли лише один із 25 міжнародних збройних конфліктів мав класичний міждержавний характер [15].

3. Виродження війни, що є постійною тенденцією до збільшення втрат серед мирного населення. Якщо «під час Першої світової війни частка втрат серед мирного населення становила 5%, то у Другій світовій війні – 50%, близько 60% під час Корейської війни і цілих 80-85% – у збройних конфліктах на території колишньої Югославії». У багатьох сучасних збройних конфліктах фактичне фізичне знищення мирного населення є основною метою ворогуючих сторін (особливо під час терористичних актів чи етнічних чисток) [32].

Війна як соціальне явище завжди розвивалася і змінювалася, що, однак, не дає підстав для ігнорування військових загроз, які в сучасних умовах

здаються малоймовірними. На основі цього міркування З. Бжезінський виділив сім можливих загроз застосування сили:

1. Повномасштабна ядерна війна між США і росією, а в найближчі 20 років між США і Китаєм, або між Китаєм і росією.

2. Великі регіональні війни, наприклад між Індією та Пакистаном або між Ізраїлем та Іраном.

3. Етнополітичні збройні конфлікти, наприклад в Індонезії чи Індії.

4. Різні форми національно-визвольних воєн, які можуть відбуватися в Латинській Америці, росії чи на Близькому Сході.

5. Несподівані акти агресії проти сусідніх країн, подібні до нападу Іраку на Кувейт у 1991 році.

6. Масштабні терористичні атаки на окремі штати, наприклад теракт на США 11 вересня 2001 року.

7. Кібератаки та терористичні акти, спрямовані на інформаційні та операційні системи високорозвинених країн [34].

Незбройні конфлікти характеризуються конфронтаційними діями ворожих сторін, не пов'язаними із застосуванням військової сили. Зрозуміло, що вони можуть являти собою початкові етапи воєн і можуть розглядатися як форми загострення відносин, але в сучасних міжнародних відносинах вони часто діють самостійно, наприклад у відносинах між двома полюсами біполярної міжнародної системи. Серед збройних конфліктів найчастіше виділяють:

1. Дипломатичні, виражені ворожі демарші, такі як обмін нотами протесту, оголошення поповного трешу окремими дипломатами, розрив дипломатичних відносин між конфліктуючими сторонами.

2. Економічні, що виявляються особливо в т. зв торговельні війни, які ведуться через конфронтаційну митну політику, яка імпортує товари, капітал, послуги та інформацію з країн, що стикаються з конфліктом. Заходом таких конфліктів є також повна або часткова заборона (ембарго) торгівлі з ворогом, яка шляхом політичного тиску може бути поширена на треті країни, як на

початку 19 ст. практикувалася наполеонівською Францією по відношенню до Великобританії і в 60-70-х роках 20 ст. - США про Кубу. Також в економічних конфліктах широко використовуються фінансові засоби тиску, такі як заморожування активів протилежної сторони в іноземних банках, підрив її національної валюти, порушення системи енергопостачання тощо [36].

3. Пропагандистська діяльність, пов'язана з активним втручанням в інформаційне поле сторони конфлікту з метою порушення внутрішньої стабільності, розпалювання національної, соціальної чи релігійної ворожнечі, закликає до різних форм непокори владі. Більш-менш так діяли «Голос Америки», «Вільна Європа» чи іноземна редакція московського радіо, різні журнали та телекомпанії в США та Радянському Союзі під час «холодної війни». Сучасний постбіполярний світ, що характеризується вільним потоком інформації в інформаційних мережах CNN, BBC, NBC, SHS і ABC, а також глобальної комп'ютерної мережі Інтернет все більш схильний до використання інформації в т.зв. інформаційно-ідеологічні війни, проти яких сучасні держави практично беззахисні [36].

Кожна сторона в такому конфлікті намагається захистити свій внутрішній інформаційний простір від проникнення небажаної інформації, водночас намагаючись усіма способами втрутитися у внутрішні справи іншої сторони за допомогою інформаційних мереж.

4. Культурні конфлікти визначаються конфронтаційними заходами країн світу, пов'язаними з повною або частковою заборонаю розповсюдження в країні літератури, музики, кіно чи відеоматеріалів з ворожої країни. Прикладом є дії Франції щодо обмеження поширення т. зв. Американська масова культура або її повна заборона в багатьох арабських країнах [25].

Географічно міжнародні конфлікти можна поділити на три типи: локальні, регіональні та глобальні.

Локальні конфлікти – це конфлікти, які характеризуються поширенням:

1) у прикордонних районах сусідніх країн (наприклад, індійсько-пакистанський конфлікт чи іраксько-іранська війна);

2) у кількох невеликих географічних точках щодо їхньої приналежності (конфлікт між Великою Британією та Аргентиною за Фолклендські (Мальвінські) острови);

3) на невеликих ділянках конфлікуючих сторін (арабо-ізраїльські війни 1950-1970х років) [24].

Локальні конфлікти є найбільш поширеними в біполярних міжнародних системах, що впливають із непрямой конфронтації, ініційованої глобальними наддержавами, як описано вище. Типовим прикладом такої таємної боротьби за перерозподіл сфер впливу між США та Радянським Союзом була низка локальних конфліктів під час холодної війни. Такі конфлікти в основному характеризуються невеликим залученням ресурсів у бойові дії та спорадичними. Як показує досвід, якщо вони відбуваються на кордоні, то затягуються, а в усіх інших випадках швидко проходять. За певних умов локальні конфлікти мають тенденцію до поширення та стають все більш небезпечними в регіональному та глобальному масштабі [29].

Регіональні конфлікти поширюються на більшість країн регіону або охоплюють їх повністю. Цей тип конфлікту характеризується, на відміну від попередніх, великою кількістю залучених у боротьбу ресурсів і, як правило, середньої тривалості. Існує два найбільш поширених варіанти їх виникнення:

1) спалах локального конфлікту призводить до поступового залучення до нього третіх країн, розширюючи таким чином не лише склад учасників, а й його географічні межі та масштаби ресурсів. Прикладом такого конфлікту є центральноамериканський 1970-1980-і роки, в який так чи інакше були залучені всі країни регіону, а опосередковано – США, Радянський Союз і Куба;

2) задовго до конфлікту країни регіону об'єднуються у ворожі коаліції, які одразу ж вступають у боротьбу відповідно до раніше розроблених планів у момент конфлікту, оскільки фактично спалахнули обидві світові війни [28].

Глобальні конфлікти, або світові війни, зачіпають майже весь світ, тому що, якщо опосередковано, хоча б опосередковано, вони зачіпають усі регіони, усі країни світу, навіть якщо вони безпосередньо не беруть участь у бойових діях. Такі конфлікти характеризуються величезним територіально-ресурсним масштабом боротьби між протиборчими коаліціями. Вони також зазвичай середньотривалі, про що свідчить той факт, що Перша світова війна тривала 4 роки, а Друга світова війна через міжрегіональний характер ТВД, до складу якого входили сухопутні, морські та океанічні райони загальною площею кілька мільйонів квадратні кілометри. Світові війни, як правило, виникають у багатополярній міжнародній системі і пов'язані, як показано вище, з дисбалансом сил між провідними державами світу та коаліціями, які вони очолюють.

Міжнародні конфлікти такого типу майже завжди виникають внаслідок загострення з локального на глобальний рівень. Таким чином, Перша світова війна розвинулась із локального конфлікту між Австро-Угорщиною та Сербією, а Друга світова війна розвинулась із того самого конфлікту між Німеччиною та Польщею.

За складом конфліктуючих сторін міжнародні конфлікти досить чітко поділяються на: двосторонні, багатосторонні та коаліційні [14].

Двосторонні конфлікти зазвичай виникають через територіальні, етнічні та релігійні конфлікти, які виникають між сусідніми країнами, і тому мають переважно локальний та довготривалий характер. У деяких випадках двосторонні конфлікти можуть виникати і на міжрегіональному рівні, наприклад, торговельна війна між Японією та США в 1970-х і 1980-х роках або війна між Іспанією та США на початку 1900-х років. [25].

Багатосторонні конфлікти характеризуються хаотичним або поступовим втягуванням держав у боротьбу між тими чи іншими їхніми

угрупованнями, викликаними переважно протиріччями політичного, економічного та військового характеру. Такі конфлікти переважно мають регіональний характер і середньої тривалості, а в деяких випадках можуть бути тривалими, як, наприклад, конфлікт у Центральній Америці, через різний баланс залучених ресурсів і розмір конфлікту. Тут є закономірність, що у великих географічних масштабах використання ресурсів у конфлікті не може бути швидким [17].

Коаліційні конфлікти, на відміну від попереднього типу, є заздалегідь організованим, одноразовим залученням держав у протистояння. Це означає, що раніше сформована коаліція держав починає діяти відповідно до т. зв. *casus foederis*, на основі раніше укладених союзницьких угод про військово-політичні гарантії взаємної безпеки. Такі угоди є конфронтаційними, оскільки вони завжди спрямовані проти тієї чи іншої країни чи коаліції, яка виступає проти. Задовго до Першої світової війни були створені ворожі коаліції: Троїстий союз і, на основі франко-російського договору, Антанта. Втягненню європейських країн у Другу світову війну передувало укладення Німеччиною та Італією так званого Сталевого пакту та надання англо-французьких гарантій Польщі та Румунії. Коаліційні конфлікти у ХХ столітті, як правило, були глобальними, характеризувались середньою (4 роки) тривалістю та величезними ресурсами, залученими в конфлікт [29].

За існуючими класифікаціями тривалість міжнародних конфліктів поділяється на: короткострокові (блискавичні), середньострокові та довгострокові.

Короткочасні або негайні конфлікти, як правило, локальні і мають мало ресурсів, залучених до конфронтації. Їх тривалість може варіюватися від кількох днів до кількох місяців. Вони відбуваються переважно на двосторонній основі, і набагато менше на багатосторонній основі, як-от Суец, де, з одного боку, конфліктує сторонами були Великобританія, Франція та Ізраїль, а з іншого – Арабська Республіка Єгипет.

Середньострокові конфлікти тривають від 4-6 років і характеризуються переважно регіональними та глобальними геопросторовими масштабами. Зазвичай вони працюють на основі коаліції і мають величезні ресурси, які використовуються у протистоянні. У ХХ ст. такими міжнародними конфліктами були обидві світові війни, які суттєво змінили міжнародні відносини, ставши «каталізаторами» процесу трансформації міжнародної системи [26].

Тривалі або затяжні конфлікти тривають від 6-7 до 10 років і більше. Вони характеризуються як регіональними, так і локальними географічними рамками та невеликим масштабом використовуваних ресурсів. Таким типом конфлікту є, наприклад, іраксько-іракський конфлікт, який тривав загалом близько 10 років. Проте, як виняток, японсько-американська торгова війна, яка мала міжрегіональний характер, тривала майже двадцять років [25].

Вибір фаз міжнародного конфлікту є методологічним підходом. Для полегшення сприйняття багато фактів і подій, що відбуваються під час конфлікту, були згруповані і систематизовані у відносно незалежні підсистеми. Це особливості нашого сприйняття, а не атрибути самого конфлікту. Існують конфлікти, які не знають певних фаз. Однак більшість із них все ще дотримуються традиційного алгоритму. Отже, конфлікт змінюється в міру проходження етапів свого розвитку [4]. Трансформуються інтереси сторін, суб'єкт конфлікту, реакція зовнішнього середовища. Самі сторони конфлікту також можуть змінюватися. Кожна фаза конфлікту дає певні можливості спрямувати його в конструктивне русло, навіть у фазі небезпечної ескалації. Однак кожна фаза несе з собою виклики, які сторонам конфлікту не завжди вдається нейтралізувати.

РОЗДІЛ II. ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

2.1. Передбачення та запобігання міжнародним конфліктам

Кінець 20-го і початок 21-го століття. він характеризується серією справді серйозних міжнародних криз, які разом посилюють міжнародну напруженість. Незважаючи на те, що масштабні війни, які охопили півконтиненту (і навіть половину світу), зникли, людство досі не навчилося мирно жити разом. За даними опитування PRIO, з 1946 року відбулося 256 збройних конфліктів [28].

Багато дослідників визнають, що міждержавні та колоніальні конфлікти поки що зникли, а домінуючою формою конфлікту стали внутрішні (або громадянські) конфлікти. Важливим аспектом тут є той факт, що подібні конфлікти часто виникають із залученням гравців з інших країн, таким чином переходять від національної гібридизації до міжнародної [35].

Прикладами країн з такими конфліктами є Росія (Чечня), Грузія (Абхазія, Південна Осетія), Молдова (Придністров'я), Великобританія (Північна Ірландія), колишня Югославія (Боснія і Герцеговина, Косово) та Бангладеш (гори Чіттагонг), Індонезія (Східний Тимор), Республіка Шрі-Ланка (Таміл), курдська проблема в Іраку, Туреччині та Ірані, збройні зіткнення між угрупованнями в Афганістані, Македонії, Таджикистані, Алжирі, Бірмі, Конго, Індонезії, Бурунді та на Філіппінах [33].

Американський центр універсального миру (CSP) нарахував 36 воєн на початку 2021 року. Безпосередню участь у цих конфліктах беруть 28 країн. Майже половина з них (13 країн) мають затяжні конфлікти (тобто ті, що тривають більше 10 років). Такими країнами є Бірма (66), Індія (62), Філіппіни (42), Колумбія (39), Афганістан (36), Ірак (34), Судан (31),

Туреччина (30), Сомалі (26), Демократична Республіка Конго (22), Нігерії (17) і Пакистану (17).

Останніми роками можна назвати лише Шрі-Ланку як таку, якій вдалося покласти край затяжному внутрішньому конфлікту (з тамілами), що стався у 2009 році. Більше того, схожим прикладом є той факт, що Колумбія нещодавно підписала мирний договір з повстанцями, що вселяло надії на мирне припинення існуючого внутрішнього збройного конфлікту.

Якщо врахувати динаміку міжнародних конфліктів на рубежі 20-21 століть, то з приходом ХХІ століття можна помітити помітні позитивні зміни. Наприклад, Ф. Фукуяма називає цей етап «кінцем історії», висувуючи ідею глобальної «безконфліктної». Так, він висунув тезу про повне вирішення конфлікту між двома найвпливовішими ідеологіями, де лібералізм та ліберальні інститути набувають загального значення з падінням комунізму. Кінець історії, на думку автора, означає «кінець ідеологічної еволюції людства та універсалізації західної ліберальної демократії як кінцевої форми правління людей» [34].

24 лютого 2022 року Росія розпочала відкритий військовий напад на Україну за підтримки Білорусі, починаючи з 3:40. Вторгнення є частиною російсько-української війни 2014 року, в якій Росія намагалася відмовитися від участі. У ЗМІ та в документах російське вторгнення в Україну в 2022 році розглядається як агресивна війна Росії проти України. У резолюції від 2 березня 2022 року Генеральна Асамблея ООН засудила вторгнення Росії в Україну і назвала це агресією Російської Федерації проти України.

Військова кампанія почалася після тривалого підйому російських військ у листопаді 2021 року вздовж кордону України з Росією та Білоруссю та визнання російською владою 21 лютого 2022 року терористичних організацій в Україні – т. зв. «ДРЛ» та «ЛНР» – як державні утворення. Різні ЗМІ, західні та українські політики неодноразово розглядали скупчення російських військ біля українського кордону з листопада 2021 року як підготовку Росії до війни з Україною. російські чиновники у своїх заявах

категорично заперечують, що Росія планує або має намір напасти на Україну. Практично одночасно Збройні сили РФ розпочали неприховану перекидку додаткових військ на окуповані території Донецької та Луганської областей.

Близько 4 ранку за київським часом (UTC + 2) 24 лютого президент Росії Володимир Путін оголосив про військову операцію з начебто «демлітаризації та денационалізації України»; через кілька хвилин почалися ракетні удари по всій Україні, включаючи околиці Києва. Російські війська атакували Україну поблизу Харкова, Херсона, Чернігова та Сум, увійшовши з Росії, Білорусі та окупованого Росією Криму. Білорусь разом з Росією воює з Україною: з кордону починаються ракетні удари по території України, на територію України запускається бойова авіація для нанесення ракетно-бомбових ударів, відбувається перегрупування та поповнення військ. Підконтрольне Росії Придністров'я (Молдова) також є потенційною загрозою.

Через опір української армії та сил самооборони російська армія в перші дні агресії зазнала значних втрат у живій силі та техніці. У своїй новітній історії, за словами України, у всіх війнах, які вона вела, Росія навіть не зазнала таких великих втрат за такий короткий час. За даними західної розвідки, Росія зіткнулася з сильнішим, ніж очікувалося, опором, що призвело до матеріально-технічних проблем для її військ, нестачі палива, боєприпасів і продовольства та підірвало бойовий дух нападників. Стрімке об'єднання світу на користь України, а також введення жорстких санкцій проти Росії стали несподіванкою для країни-агресора.

З першого дня свого вторгнення Росія порушує правила війни та вчиняє масові військові злочини. Крім того, російська влада веде інформаційну війну та використовує пропаганду.

2.2. Способи та механізми вирішення конфліктів

Пошуку України виходу з глухого кута, пов'язаного з війною з Росією, має передувати аналіз досвіду інших країн, які боролися з внутрішніми конфліктами та втратою контролю над власними територіями. У нинішній ситуації виникає потреба проаналізувати можливі шляхи вирішення конфлікту на Південному Заході з точки зору військових і матеріальних втрат, соціальних настроїв, позиції зовнішніх гравців та інших факторів. Серед багатьох міжнародних прикладів вирішення конфліктів Україні варто звернути увагу на чотири моделі: боснійську, хорватську, пакистанську та німецьку. При цьому всі порівняння є умовними і не повною мірою враховують реалії України з урахуванням унікальності кожного конфлікту.

1. Боснійська модель базується на збереженні територіальної цілісності держави на федеративних умовах. Українські експерти часто шукають паралель між Мінським політичним процесом врегулювання конфлікту на Донбасі через «особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» і Дейтонськими угодами, які допомогли завершити трирічну війну в Боснії і Герцеговині, зруйнованої війною країна.

Незважаючи на можливість відновлення державного контролю над втраченими територіями, реінтеграція ОРДЛО за боснійським зразком несе ряд загроз для України. Тому українські політичні еліти та суспільство мають усвідомлювати весь спектр загроз у разі повного виконання Мінських домовленостей.

Боснійська модель врегулювання має на меті інтерналізувати конфлікт, а не ліквідувати його потенціал. Тому паралелі між особливим статусом ОРДЛО та статусом утворень у БіГ (Федерація Боснія і Герцеговина та Республіка Сербська) є абсолютно необґрунтованими. Мінський формат врегулювання повністю відповідає інтересам Росії, оскільки дозволяє Москві

легітимізувати проросійський анклав в Україні, формально поза межами конфлікту [30].

На думку кремля, реінтеграція ОРДЛО в російських умовах де-факто федералізує Україну в посткримських кордонах, а кристалізація проросійської квазідержави в українському політичному просторі стане надійною перешкодою для Києва, інтеграція із західними структурами.

На відміну від Дейтонських угод, Мінські домовленості, однак, не містять двох важливих деталей, відсутність яких дає Москві як ініціатору конфлікту додатковий вплив на Київ. По-перше, на відміну від Мінських угод, Дейтонські угоди не передбачали амністії для членів збройних груп, причетних до воєнних злочинів і злочинів проти людства. По-друге, СФОР, військовий контингент миротворців НАТО, був розгорнутий у БіГ і пізніше замінений EUFOR Althea під егідою ЄС. Без повернення Києвом контролю над державним кордоном і без введення на Донбас міжнародного миротворчого контингенту амністія бойовиків і вибори до ОРДЛО за українським законодавством ставлять Україну на більш принизливі умови, ніж Дейтонські угоди про БіГ.

Україна вже відчула ризик виконання Мінських домовленостей. Тому мотивом стали трагічні події, які відбулися перед українським парламентом 31 серпня 2015 року під час голосування за внесення змін до Конституції України в першому читанні, а потім і напад Росії на Україну 24 лютого 2022 р.

Таблиця 2.4

Боснійська модель: SWOT-аналіз

Сильні сторони	Слабкі сторони
----------------	----------------

<ul style="list-style-type: none"> • Збереження територіальної цілісності у довоєнних кордонах; • Інституційний захист групових інтересів колишньої ворожої сторони; • Збереження ресурсів для військових дій 	<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність консенсусу у прийнятті важливих державних рішень, у тому числі щодо зовнішньої політики, через право вето представників колишньої ворожої сторони; • Домінування місцевої ідентичності над національною і підтримка низького рівня спілкування та довіри між колишніми ворогами; • Нездатність проводити реформи, боротися з корупцією та кумівством на місцях через слабкість центральної влади.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • номінальна реконструкція єдиного політико-економічного простору; • Більше можливостей для діалогу та примирення в межах однієї країни; • Доступ до міжнародних позик, необхідних для відновлення постраждалих територій 	<ul style="list-style-type: none"> • Обмеження державного суверенітету у внутрішній і зовнішній політиці; • Високий рівень втручання зовнішніх суб'єктів у внутрішні процеси; • Збереження потенціалу конфлікту шляхом перетворення прямого насильства в структурне насильство; • Загроза нових відцентрових тенденцій в інших регіонах

Джерело: розроблено автором за даними [35]

Наразі загроза внутрішньої дестабілізації заважає Києву прийняти зміни до Конституції України у другому читанні та ухвалити вибори до місцевих органів влади в ОРДЛО та амністії бійців ДНР/ЛНР, незважаючи на тиск з боку Нормандського формату.

Так, лише 22,7% українців підтримують надання особливого статусу ОРДЛО, 24% згодні на проведення виборів до ОРДЛО до відновлення контролю з боку української влади, а 34% не виступають проти амністії сепаратистським рухам, які не вчинили серйозного злочину [32].

Рис. 2.1. Порядок імплементації Мінських угод

Джерело: розроблено автором за даними [36]

Менш суперечливі приклади постконфліктного співіснування різних груп у межах однієї держави. Наприклад, згідно з Охридськими угодами 2001 року, які поклали край збройному конфлікту в Македонії, уряд зобов'язався розширити повноваження органів місцевого самоврядування, дозволивши офіційно використовувати мови меншин, якими розмовляють щонайменше 20% населення комуни (в основному албанська). Проте на північному заході Македонії, де діяли албанські сепаратисти, поліція, суди та правоохоронні органи були сформовані за тим же принципом, що й на решті території країни.

В українських реаліях, за умови соціальної згоди та продуманого діалогу, особливий режим самоврядування ОРДЛО не повинен виходити за межі гуманітарної, соціальної, економічної та податкової сфер. Водночас делегування ОРДЛО автономних повноважень у правоохоронних органах,

судовій системі та інших питаннях політичної та безпекової сфери буде небезпечним викликом для національної безпеки України.

Таким чином, боснійська модель здатна гарантувати мир в Україні, але не сприятиме вирішенню української кризи на локальному, двосторонньому чи глобальному рівні через високі показники зовнішніх гравців. Такий сценарій є більш вигідним для Заходу та росії, які зможуть захиститися від додаткових витрат, пов'язаних із протистоянням навколо України. Боснійська модель може врятувати Україну від подальшої російської агресії за рахунок обмеження її суверенітету та переміщення міжнародного центру конфлікту у внутрішньополітичну сферу нашої країни.

2. Хорватська модель. Від початку конфлікту на Донбасі українське суспільство та експертні кола часто посилаються на хорватський сценарій повернення непідконтрольних територій. Якщо боснійська модель вирішення територіального питання ґрунтується на мирних переговорах і компромісі, то хорватська – на односторонніх діях і лояльності лоялістів. Окрім ліквідації Сербії, вона успішно продемонструвала військові дії уряду Шрі-Ланки проти сепаратистських «Тигрів» за визволення тамільського ісламу в північній частині острова та турецьких військ, які періодично воюють з Курдською робітничою партією, автономію для південно-східні райони країни, населені курдами [27] .

Незважаючи на привабливу кінцеву мету хорватської моделі – знищити потенціал сепаратистської влади, на шляху її досягнення існують серйозні військові, економічні та політичні загрози. Крім того, на початковому етапі АТО Україна обрала хорватську модель вирішення конфлікту, але приховане військове втручання Росії наприкінці серпня 2014 року призвело до поразки урядових сил.

Нинішня ситуація в Україні та криза в Хорватії 1990-х років мають декілька схожих. По-перше, Хорватія та Україна зіткнулися з самопроголошеними утвореннями, чия місцева ідентичність мало спільного з ідеями хорватської та української державності, а також з європейським

вектором цивілізації. Таким чином, більшість населення сербської країни прагнула приєднатися до «Великої Сербії», а ОРДЛО – стати частиною «руського мира» чи іншого євразійського проекту. По-друге, урядам Хорватії та України були запропоновані плани мирного врегулювання, розроблені сторонніми гравцями, з метою запобігання гарячій фазі конфлікту, а не його розв’язання. При цьому Хорватія та Україна були зобов’язані надати широку автономію Сербській державі та ОРДЛО відповідно, але ці поступки не були прийняті переважною більшістю жителів цих країн [31].

Водночас є суттєві відмінності, які ускладнюють вибір для України хорватської моделі. По-перше, військово-політичний потенціал Сербії 1990х років, яка підтримувала сербську країну, незрівнянний з військовою могутністю Осі, яка надала пряму і непрямую військову допомогу ДНР/ЛНР з 2014 року. По-друге, Сербія на той час була активно залучена у війну в сусідній БіГ, яка втрачала значну частину своїх ресурсів.

У свою чергу, Росія зараз бере участь у війнах на Донбасі та Сирії, але її присутність у зонах конфлікту забезпечується невеликим військовим контингентом. По-третє, сепаратистські групи відрізняються за географією конфлікту. Таким чином, сербська держава межувала з БіГ, а не з Сербією, яка ініціювала конфлікт, а ДНР/ЛНР контролює понад 400 км українсько-російського кордону, через який безперешкодно «годуються» бойовики [33].

Таблиця 2.5

Хорватська модель: SWOT-аналіз

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> • Дотримання міжнародного права, оскільки насильство проти сепаратистів не вважається актом агресії; • Примусова ліквідація сепаратистських формувань; • Національна консолідація 	<ul style="list-style-type: none"> • значні військові втрати, жертви серед цивільного населення та масштабні руйнування, з якими доведеться мати справу уряду; • Ігнорування настроїв місцевого населення через опору на «грубу силу»; • Практична невідворотність військових злочинів та інших кричущих порушень правил війни, за які відповідальні будуть обидві сторони
Можливості	Загрози

<ul style="list-style-type: none"> • Повернення непідконтрольних територій у довоєнних умовах; • Підвищення легітимності армії, політичної еліти та державних органів; • Можливість реабілітації місцевого населення на умовах переможця; • Зростання впливу держави на міжнародній арені 	<ul style="list-style-type: none"> • Високий ризик зовнішнього втручання та катастрофи, особливо на непідконтрольній частині кордону; • Політична та економічна дестабілізація, особливо в разі невдачі; • Ризик міжнародної ізоляції та припинення співпраці з кредиторами
---	--

Джерело: розроблено автором за даними [135]

Найближчим часом Україна не зможе повернути окуповані території за хорватським сценарієм через ключові розбіжності між ОРДЛО та Сербською державою, а також останній досвід поразки в АТО внаслідок російського вторгнення.

Повернення хорватської моделі до порядку денного має передувати створення та об'єднання сприятливих умов в секторах економіки, безпеки та оборони, а також на дипломатичному фронті.

По-перше, рішення про примусове повернення окупованих територій має користуватись суспільною легітимністю та прийматися політичними акторами, які мають велику довіру. Наразі українське суспільство не поділяє відображення ОРДЛО. У лютому 2016 року частка прихильників продовження АТО не перевищувала 30% до повного відновлення контролю України над окупованими сепаратистами районами [20].

По-друге, військовий наступ України має здійснювати боєздатна армія, сформована на професійних і добровільних засадах, а не шляхом примусової мобілізації.

По-третє, підвищення боєздатності Збройних Сил України має йти паралельно з розбудовою конкурентоспроможної економіки, забезпеченням економічних свобод та підвищенням рівня життя, розбудовою верховенства права. Ці фактори можуть змінити ідентичність жителів ОРДЗІ, якщо вони побачать, що українська державність може дати набагато більше переваг, ніж «руський мир».

По-четверте, Україна повинна чекати сприятливих міжнародних обставин, за яких Росія об'єктивно не зможе активно втручатися на боці ДНР/ЛНР. В ідеалі Україна має поєднувати такі обставини: економічний спад Росії через санкції, поглиблення військової кампанії Москви в черговій «гарячій точці», загострення внутрішніх конфліктів у Росії та послаблення режиму Володимира Путіна.

По-п'яте, військовий наступ України має супроводжуватися наступом на дипломатичному фронті. Українська дипломатія повинна будувати настільки тісні відносини з іноземними партнерами, щоб розрив відносин з Києвом після зриву Мінського процесу був не вигідним [38].

Однак повернення ОРДЛО до хорватської моделі є нереальним рішенням через внутрішню слабкість України, військову присутність Росії на Донбасі та помірковану позицію міжнародних гравців.

3. Пакистанська модель. Неможливість повернутись силою ОРДЛО та небажання її реінтегрувати за російських умов створили потребу в альтернативному розв'язанні територіального конфлікту. Частина інтелектуальної спільноти вважає, що вирішення цієї ситуації полягає в тому, щоб відокремити непідконтрольний Донбас від України. На перший погляд ця ідея здається «зрадницькою», але в нинішніх українських реаліях публічний дискурс щодо такого вирішення конфлікту є абсолютно необґрунтованим.

Пакистанська модель вирішення конфліктів призвела до тривалих і кривавих конфліктів, в яких держава усвідомлює, що не в змозі перемогти сепаратистські сили військовими засобами, або прийшла до висновку, що кошти, витрачені на нелояльну територію, значно перевищують потенційні вигоди від реінтеграції цих територій.

Історична практика свідчить, що держави вдалися до пакистанської моделі переважно під тиском затяжних громадянських воєн. Наприклад, Пакистан змирився з втратою Бангладеш після жорстокого дев'ятимісячного конфлікту в 1971 році, Судан визнав право Південного Судану на

самовизначення після 22 років збройного конфлікту між 1983 і 2005 роками, а Ефіопія лише зрозуміла, що не в змозі втримати Еритрею через 30 років виснажливої війни 1961-1991 рр. [37].

В історії також є випадки, коли небажання йти на компроміс щодо уряду призводило до мирного «розлучення» різних частин однієї країни. Прикладами таких внутрішніх конфліктів були розпад Чехословаччини в 1992-1993 роках і Державного союзу Сербії і Чорногорії в 2006 році, а також вигнання Сінгапуру з Малайзії в 1965 році. менш важливим для України через відсутність антагонізму з багатьох інших питань та бойових дій, що супроводжуються масовою жорстокістю [35].

Як і інші моделі вирішення конфліктів, застосування пакистанської моделі до ОРДЛО матиме неоднозначні наслідки для України. Прихильники відокремлення ОРДЛО стверджують, що реалізація такого сценарію позбавить членів проросійського анклаву можливості впливати на політичне життя України. Водночас відокремлення території, яка досі де-юре належить Україні, матиме непередбачувані наслідки через негативну реакцію громадськості.

Таблиця 2.6

Пакистанська модель: SWOT-аналіз

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> • «відрізання» територіального анклаву, де більшість населення нелояльна до центру; • Позбавлення нелояльної території можливості впливу на внутрішню та зовнішню політику держави; • Збереження військових та фінансових ресурсів, витрачених на реконструкцію та реінтеграцію нелояльних територій 	<ul style="list-style-type: none"> • Втрата прямого доступу до природних ресурсів, промислових об'єктів та інфраструктури в відокремленому районі; • Негативний удар по міжнародному іміджу держави; • Негативне сприйняття суспільства, особливо його радикальної частини та тих, хто бореться
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Посилення монолітності держави; • Розширення внутрішньополітичної і зовнішньополітичної свободи держави 	<ul style="list-style-type: none"> • Перекидання сепаратизму на інші регіони; • Суспільний розкол, що загрожуватиме внутрішньою дестабілізацією

Джерело: розроблено автором за даними [35]

Між Україною та іншими країнами, які боролися проти сепаратизму, є дві паралелі. З одного боку, жителі Східного Пакистану (нині Бангладеш), Еритреї, Південного Судану та Донбасу на момент конфлікту мали регіональні потреби, які суперечили національним інтересам та уподобанням більшості населення. З іншого боку, на відміну від більшості сепаратистських рухів, донецький сепаратизм ґрунтується не на етнічній, релігійній чи мовній ідентичності, а на особливому регіональному світогляді, сформованому під впливом мінливих політичних, економічних та гуманітарних факторів. Як наслідок, на підконтрольних і непідконтрольних частинах Донбасу вкрай важко провести межу між «своїм» і «чужим» [24].

Прихильники відокремлення ОРДЛО обґрунтовують свою позицію тим, що Україна втратила контроль над тими територіями, можлива реінтеграція яких стане непосильним тягарем, «п'ятою колоною» та дестабілізуючим фактором в Україні. Вони категорично відкидають перспективу повернення непідконтрольного Донбасу за Мінськими домовленостями за російських умов, вважаючи, що «відрізання» цієї території супроводжуватиметься меншими втратами для України [36].

Попри логіку таких міркувань, негативна реакція українського суспільства не дозволить владі офіційно оформити втрату ОРДЛО в найближчі роки. У лютому 2016 р. частка прихильників виділення ОРДЛО становила лише 21,5%, хоча їхня кількість порівняно з попереднім роком дещо зросла, порівняно з 18% у березні 2015 р. [35]. За нинішніх умов прийняття такого радикального рішення на офіційному рівні спричинить соціальний розкол, що може дестабілізувати ситуацію в Україні. Особливо чутливою буде реакція ЗСУ та добровольчих батальйонів, які проливають кров за єдність України. Їхнє можливе втручання в політичний процес матиме далекоглядні наслідки для української держави та політичної еліти.

Тож найближчим часом виділення ОРДЛО не може бути офіційно на порядку денному з міркувань безпеки. У майбутньому не виключається можливість повернення до цієї ідеї через зростаючий суспільний запит на

революційне рішення та неможливість відстоювати першочергові національні інтереси іншими способами. До цього часу Україні необхідно побудувати конкурентоспроможну економіку, встановити верховенство права, зміцнити обороноздатність та досягти інших пріоритетних цілей розвитку.

Побудова ефективної моделі української держави зможе частково компенсувати болючий «розлучення» (тимчасовий чи постійний) з Кримом та ОРДЛО та знизити чутливість публічного дискурсу навколо непідконтрольних територій.

4. Німецька модель. Німецька модель – найпривабливіший, але найскладніший варіант довгострокового вирішення територіальної проблеми. Німецька модель передбачає повернення відкинутих територій на довоєнних умовах шляхом мирних переговорів за участю зовнішніх структур. Його привабливість визначається тим, що повернення втрачених територій відбувається не військовою силою, а «м'якою силою», тобто визнанням іншого боку переваг політичної та економічної системи ініціатора об'єднання.

Водночас реінтеграція відчуженої території на власних умовах можлива лише в довгостроковій перспективі. Згідно з німецькою моделлю, кінцевій меті має передувати фактична відмова повернути непідконтрольну територію в короткостроковій перспективі на основі зовнішніх гравців [37].

Вдалих прецедент возз'єднання Німеччини, країни, штучно розділеної майже півстоліття, отримав схвальні відгуки українських експертів. Водночас Україна має враховувати, що повернення ОРДЛО за прикладом НДР – це дуже тривалий процес, який можливий лише за умов поточних змін всередині України та революційних змін у міжнародному середовищі.

Звернення українських експертів до досвіду возз'єднання Німеччини пов'язане з низкою подібних особливостей у Німеччині 1949-1990 років та в Україні у 2014 році. По-перше, Німеччина втратила частину своєї території після Другої світової війни, а Україна – частину своєї території після АТО. У

результаті на ренегатських територіях з'явилися окремі утворення: НДР з'явилася в окупованій радянською зоною Німеччини в 1949 році, а ДНР/ЛНР – у 2014 році на окупованій частині Донбасу. По-друге, НДР у 1949-1990 роках і ДНР/ЛНР з 2014 року перебували під жорстким контролем зовнішнього гравця, без згоди якого неможливо повернути ці території Німеччині та Україні відповідно.

Однак унікальність конфлікту на Донбасі не дозволяє Україні повною мірою скористатися перевагами німецької моделі. По-перше, на відміну від України та ОРДЛО, між Німеччиною та НДР ніколи не було бойових дій, хоча обидві німецькі держави були на «фронтовій лінії» політичного та ідеологічного протистояння під час холодної війни.

Як результат, відсутність військових злочинів і злочинів проти людства звільнило німецьке суспільство від чутливої дилеми між амністією та правосуддям після 1990 року. По-друге, НДР і ДНР/ЛНР мали дуже різні міжнародні теми. Хоча НДР була політичним та ідеологічним ворогом Німеччини, держава Східної Німеччини могла стати повноправним членом міжнародного співтовариства, членом Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних органів, користуватися правами міжнародного утворення та поважати міжнародні зобов'язання.

У свою чергу, відсутність міжнародного консенсусу щодо статусу ДНР/ЛНР заважає Україні та міжнародній спільноті проводити послідовну політику щодо конфлікту на Донбасі, коли виникають питання, пов'язані з суб'єктивністю проросійських бойовиків. Таким чином, жодна країна світу (включно з Росією) не визнає незалежність ДНР/ЛНР, а Україна – єдина країна у світі, яка вважає незаконні збройні формування терористичними організаціями. Більше того, той факт, що ДНР/ЛНР ефективно контролюється і повністю залежить від Росії, було визнано лише в кількох міжнародних документах.

Таблиця 2.7

Німецька модель: SWOT-аналіз

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> • Покладатися на «м'яку силу», а не на військову силу; • Взаємна угода про асоціацію; • Орієнтація на населення з нестабільною ідентичністю 	<ul style="list-style-type: none"> • Висока залежність від позиції зовнішніх гравців; • Поява нелояльних суспільно-політичних груп після возз'єднання
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Вирішення територіальної проблеми на умовах переможця; • підвищення легітимності політичної еліти та державних інституцій; • сприятливі умови для примирення та побудови миру; • Зростання впливу держави на міжнародній арені 	<ul style="list-style-type: none"> • Виникнення соціально-економічних дисбалансів у результаті возз'єднання; • Невизначене майбутнє осіб, причетних до тяжких злочинів, після реінтеграції відчуженої території

Джерело: розроблено автором за даними [35]

Возз'єднання Німеччини стало можливим завдяки збігу двох нерозривних обставин. По-перше, прогресивні досягнення Західної Німеччини та євроінтеграції визнали жителі НДР, які живуть в альтернативних реаліях. По-друге, низька конкурентоспроможність і відсталість країн соціалістичного табору по відношенню до Заходу призвели до кризи політичної системи в НДР і розпаду соціалістичного табору.

Таким чином, передумови для повернення ОРДЛО в Україну за німецьким зразком можуть з'явитися лише в перспективі.

Сприятливих обставин для реінтеграції непідконтрольного Донбасу за таким сценарієм найближчим часом немає ні в Україні, ні в міжнародному середовищі.

Шанси на повернення ОРДЛО за прикладом НДР значно зростуть, якщо Україна зможе протягом кількох десятиліть побудувати ефективну політико-економічну та правову модель держави. Успіх України у розбудові ефективної держави неминуче посилить політичні та економічні контрасти між підконтрольними та непідконтрольними територіями. З огляду на нестабільну ідентичність більшості жителів ОРДЛО, реформування та

модернізація України може послабити проросійські погляди та посилити проукраїнські настрої серед населення непідконтрольних територій, створивши запит на реінтеграцію по інший бік лінії.

Однак побудови ефективної держави в Україні недостатньо для повернення ОРДЛО за київських умов. Цьому має передувати зміна позиції росії, яка фактично контролює діяльність ДНР/ЛНР і керує конфліктом. Росія зможе утриматися від втручання в конфлікт лише в тому випадку, якщо усвідомить, що, віддаляючись від Донбасу, зможе досягти набагато більше, ніж подальша дестабілізація України. Мине багато десятиліть, поки Росія під тиском міжнародних санкцій, економічних дисбалансів, соціальних протестів та міжетнічної та міжконфесійної напруженості буде змушена значно скоротити свій військовий бюджет, що, у свою чергу, створить військовий, політичний та ідеологічний вакуум у Росії [31].

24 лютого 2022 року – це не лише новий етап у масштабній українсько-російській війні, що триває століттями, а й початок європейського цивілізаційного прориву.

Масові вбивства, нелюдські звірства, пограбування, зруйновані міста, села, пам'ятники та національні символи, понівечена доля тисяч людей російськими окупантами – це трагедія кожного українця. Але ця війна залишить слід не лише в нашій колективній національній пам'яті, а й вплине на розвиток усього цивілізованого світу. І тільки від нас залежить, яким буде цей новий світ і яке наше місце в ньому.

У нинішній ситуації повномасштабного російського вторгнення в Україну будь-яку модель важко застосувати. Тому весь світ пропонує різне. Але Путіна важко переконати припинити війну.

Держсекретар США Ентоні Блінкен заявив, що російсько-український конфлікт можна вирішити двома шляхами. Він також наголосив, що США за домовленістю з ЄС готові ввести масштабні санкції проти Росії у разі відновлення агресії проти України. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що Сполучені Штати і НАТО готові обговорити з Росією

«контроль над озброєннями, зусилля щодо підвищення прозорості військових операцій, навчань і ліній зв'язку.»

Війна Росії з Україною, неспровокована і безглузда, створила нову реальність, в якій Європа усвідомила свою геополітичну важливість, виклики, які стояли перед нею та шляхи їх вирішення, зокрема жахливий конфлікт у Центральній Європі.

Як повідомляє Укрінформ, про це йдеться у блозі верховного представника ЄС Жозепа Борреля, повний текст якого опубліковано на сайті Європейської служби зовнішніх дій.

«Війна в Україні була ознакою народження геополітичної Європи. Це той момент, коли ми повністю усвідомили, які виклики перед нами, і наші обов'язки. Вперше після закінчення Другої світової війни одна європейська країна вторглася в іншу, і ця країна має ядерну зброю. Мені шкода аналогій із подіями, які розпочали Другу світову війну. Те, що відбувається зараз, також викликає погані спогади про Будапешт 1956 року та Прагу 1968 року», – сказав Жозеп Боррелл.

Він підкреслив, що війна в Україні означала повернення трагедії на європейський ґрунт. Однак вона не повинна лякати європейців, а натомість загострити їх і об'єднати.

Ця війна відбувається в багатьох площинах і часових вимірах, але все ще не є загальноприйнятою. Це не війна за економічне зростання переможця, це не війна за внутрішні розбіжності чи будь-які інші внутрішні проблеми, це не війна між Путіним і Зеленським – це війна свободи проти рабства, безпеки проти постійної загрози, розвиток проти колапсу, минуле проти майбутнього. Переможець істотно вплине на світопорядок, задасть характер і цінності нового світу. Історично зіткнення двох радикально протилежних цінностей у 21 столітті відбулося на кордоні між Україною та Росією, між країною з великим потенціалом та забальзамованим минулим. Війна між ними – це війна за нову архітектуру Європи та світу.

Україна зробила цивілізаційний вибір на користь демократії, пройшла довгий шлях, як колись усі європейські країни. Незалежна Україна ніколи не брала участь у збройних конфліктах на інших територіях як агресор, а лише захищалася. Сьогодні вона захищає всю Європу, будучи єдиною країною у світі, яка добровільно відмовилася від ядерної зброї. Країна, яка відмовилася від основної гарантії своєї безпеки, має сусіда, який живе в реаліях 20 століття і вважає нормою погрози, згвалтування, анексії, руйнування та вбивства. Як би жорстоко це не звучало, але весь цивілізаційний світ не відчуває цього тільки тому, що наша країна і наш народ існують, з чітким почуттям спільної власності, історичної справедливості та віри в правильність обраного шляху розвитку. Сьогодні українці віддають своє життя не лише за захист території, а й за фізичний захист того, що духовно сповідує весь цивілізований світ.

Історія циклічна і світ приречений не тільки на загрози великого масштабу природного характеру, а й на держави, які свідомо обирають шлях деградації і руйнування, ідеологій, в яких немає місця людству і свободі. Тому питання захисту та відбудови України – це не лише питання можливого стратегічного інтересу окремих держав, а й вибір кожної окремої країни зробити вагомий внесок у розвиток нової архітектури світової безпеки.

Колись план Маршалла був також про значний історичний внесок у нову архітектуру світу, що проклало шлях до її розвитку протягом 80 років. Тепер настає нова епохальна пауза, в якій кричуще зло зняло маски і проявилось в повній мірі. Ще не всі країни зайняли чітку позицію у цій війні.

Звичайно, незважаючи на нашу героїчну боротьбу, перед Україною все ще стоїть незліченна кількість викликів. Нам потрібно змінити систему управління, чого ми не робили в 1991, 2004 і 2014 роках. Нам потрібно створити сильну економіку, тому що спроби перебудувати економіку 20 століття, на якій ми паразитували 30 років, не увінчалися успіхом. Ми маємо стати повноцінним стратегічним гравцем на геополітичній арені, тому що за часи незалежності ми не стали суб'єктом міжнародних відносин.

Так, ми зробили важливий вибір цінностей, але ми не створили механізмів, які дозволяють рухатися вперед. Зараз ми маємо великі можливості. Наразі є лише один шлях: зробити рішучий стрибок в економіку XXI століття, створити чітку зовнішньополітичну стратегію і нарешті подолати «смерть» і «темряву».

РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ ТА МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ УСКЛАДНЕННЯ КОНФЛІКТУ

3.1. Міжнародний досвід та вітчизняна практика врегулювання конфліктів

Мінські домовленості – це нав'язана Україні зовнішніми гравцями стратегія вирішення конфлікту на основі боснійської моделі вирішення територіальної проблеми. Натомість Україна має розробити власну стратегію врегулювання конфлікту на Донбасі, аналізуючи сильні та слабкі сторони вищевказаних моделей.

Аналіз чотирьох моделей вирішення територіальних конфліктів дозволяє зробити деякі узагальнення. Боснійська модель буде найгіршим варіантом вирішення конфлікту на Донбасі, за умови миру за рахунок обмеження суверенітету та ескалації внутрішніх конфліктів. Реалізація хорватської моделі призведе до серйозних людських, матеріальних та іміджевих втрат в Україні. Водночас застосування пакистанської моделі до ОРДЛО загрожує ще більше роздробити Україну. Як наслідок, німецька модель є найсприятливішим сценарієм вирішення проблеми Донбасу для України, хоча ця модель орієнтована не на реалії сьогодення, а на створення сприятливих умов у віддаленому майбутньому [11].

У короткостроковій перспективі зусилля України мають бути зосереджені не стільки на врегулюванні конфлікту на Донбасі, скільки на мінімізації його негативних наслідків для нашої країни.

Україна має розуміти, що вирішення конфлікту на Донбасі за київських умов можливе лише у разі внутрішньої консолідації української держави.

Незалежно від конфлікту на Донбасі та анексії Криму, Україна має побудувати ефективну модель держави на 90% підконтрольної владі території. Кінцевою метою такої політики є формування України як території свободи, безпеки, верховенства права, процвітання та захисту приватної

власності з мінімальним державним втручанням у всіх сферах, крім оборони, зовнішньої політики, правопорядку та оподаткування. Якщо громадяни України відчують ці переваги, повернення ОРДЛО буде лише питанням часу [28].

Тиск держав квартету на Україну обмежує простір для маневру Києва. Таким чином, позиція України в переговорному процесі має базуватися на таких принципах:

- Посвідчення особи. Політика України щодо ОРДЛО має визначатися суспільним консенсусом з усіх чутливих питань, без поглиблення соціальних розколів.

- Суверенітет у міжнародно визнаних кордонах. Будь-яке вирішення збройного конфлікту не повинно «відкривати двері» іноземним гравцям для втручання у внутрішні справи України (Конституція України, державний устрій, модель економічного та політичного розвитку) або обмежувати свободу дій Києва на міжнародній арені.

- Національна безпека. Будь-які кроки України щодо ОРДЛО не повинні суперечити інтересам національної безпеки, включаючи обороноздатність, нетрадиційну безпеку та людський вимір безпеки.

- Рациональне використання обмежених ресурсів. Фінансові, військові, матеріальні та людські ресурси необхідно інвестувати у пріоритетні напрями розвитку держави з метою створення основ ефективної державної моделі.

- Гуманізм. Україна має наголосити на максимальній повазі міжнародного гуманітарного права щодо цивільного населення, військовополонених та інших осіб, над якими Київ втратив свою юрисдикцію внаслідок збройного конфлікту. Практична неспроможність Києва гарантувати безпеку та права цих громадян має бути врівноважена створенням безпечного середовища для більшого залучення представників Міжнародного комітету Червоного Хреста, ООН, Ради Європи, ОБСЄ та неурядових організацій. правозахисні організації в зоні конфлікту.

- Повернення кримської проблеми в переговорний процес. Викрадення та переслідування громадських активістів на анексованому півострові з політичних причин може дати Україні та міжнародній спільноті додатковий важіль для тиску на Росію.

- Неприпустимість заміни Криму Донбасом [28].

Потенційні поступки Росії Донбасу не повинні супроводжуватися пом'якшенням позиції України щодо Криму.

В умовах посилення тиску з боку країн Нормандського формату Україна змушена розглядати проміжні кроки до ОРДЛО. У нинішній ситуації одним із непрямих рішень України може бути визнання ОРДЛО територіями, тимчасово окупованими Росією.

Цей закон має на меті надати Україні такі переваги:

- продемонструвати всьому світу відмову України від повернення силами ОРДЛО та її неспроможність виконати свої міжнародні зобов'язання щодо цих територій через військову окупацію з боку Росії;

- звільнити Україну від фінансового тягаря утримання невідконтрольної території;

- підвищення свободи маневру у зовнішній політиці України;

– це задовольнить інтереси більшості громадян України, не провокуючи суттєвого суспільного розколу. Зокрема, 42% українців виступають за визнання ОРДЛО тимчасово окупованими територіями на законодавчому рівні, 42% – за розрив усіх економічних зв'язків між Україною та невідконтрольним Донбасом, а 44% вважають за необхідне оприлюднити це питання на український референдум [38].

Практична реалізація цього кроку потребує внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правової системи на тимчасово окупованій території України», розповсюдження його дії на територію ОРДЛО. Визнання ОРДЛО тимчасово окупованою територією може базуватися на низці міжнародних механізмів.

Перш за все, ст. 41 «Положення про закони та звичаї сухопутної війни» Гаазької конвенції 1907 року говорить так: «Територія вважається окупованою, якщо вона фактично перебуває під контролем ворожої армії. Ентузіазм поширюється лише на ті сфери, де ця влада реалізується і здатна здійснювати свої дії» [37].

Доповідь ПАРЄ Маріелли Бек «Засоби захисту прав людини на непідконтрольних українській владі територіях» є вагомим аргументом для України на міжнародній арені, визнаючи, що ДНР/ЛНР була створена, підтримувана та фактично контрольована Росією, повністю залежна від Росія, яка де-факто здійснює контроль над цими територіями [28]. Більше того, українські процеси проти Росії в Європейському суді з прав людини та інших міжнародних арбітражах стануть додатковими аргументами для визнання ОРДЛО тимчасово окупованою територією у разі прийняття міжнародних рішень на користь Києва.

Довгострокове рішення України щодо конфлікту на Донбасі та майбутнього ОРДЛО має бути відкладено в довгостроковій перспективі. Цей вибір залежатиме від майбутніх тенденцій політичного, економічного та цивілізаційного розвитку України, швидких змін у міжнародному середовищі, еволюції ролі Росії у світовому порядку та на пострадянському просторі та динаміки української громадської думки щодо цих чутливих факторів. питання.

За відсутності національного консенсусу першим кроком до врегулювання конфлікту на Донбасі має стати суспільно-політичний діалог всередині України. Для цього потрібна прозора та відкрита дискусія між політичною елітою та суспільством щодо місця України у світі, цивілізаційного вибору, конституції, форм правління, відносин з ЄС, НАТО, Росією та Заходом, Криму та Донбасу.

Обрання Дональда Трампа 45-м президентом США може стати каталізатором прогресу у врегулюванні конфлікту на Донбасі. З одного боку, не виключено, що під час передачі влади в Білому домі посиляться тиск Росії

на Україну, що перевірить майбутню політику Вашингтона щодо Москви. З іншого боку, суперечлива риторика Трампа робить невизначеною порядок денний відносин США з Росією та Україною на наступні чотири роки. Тому Україні варто зайняти чітку позицію у відносинах із США та представити своє бачення вирішення конфлікту, не чекаючи перших кроків Трампа навесні 2017 року.

Перспектива масштабної війни в Україні справді жахає. Російське вторгнення призведе до загибелі тисяч людей і ще більше біженців.

Економічні втрати будуть серйозними, а гуманітарні – катастрофічними.

Проте Росія продовжує нарощувати свої сили навколо України, і Захід загрожує жахливими наслідками, якщо перетне український кордон.

– Тепер треба зберігати спокій – МЗС про загрозу російського вторгнення.

– Росія в будь-який момент може вторгнутися в Україну – США [29].

Дипломати кажуть, що кожна сторона повинна йти на компроміс. Однак це непросто, оскільки будь-який компроміс має свою ціну.

Ось кілька потенційних мирних шляхів подолання конфлікту. Переконати Путіна відступити. За такого сценарію західні держави зупинили б вторгнення, переконавши президента Росії, що гра не варта свічок. Що людські жертви, економічні санкції та дипломатичні удари у відповідь були б настільки серйозними, що були б у невігідному становищі, навіть якщо б це досягло успіху на полі бою. Він також буде боятися, що Захід підтримає Україну, і це втягне її у тривалу і дорогу війну.

Путіну доведеться усвідомити, що ці витрати підривають його підтримку серед росіян і загрожують його президентству. Захід, у свою чергу, повинен дозволити Путіну оголосити про свою дипломатичну перемогу, представивши себе миротворцем, який відмовився відповідати на провокації НАТО. Путін може сказати, що нарешті привернув увагу Заходу. І

Росія нагадає світові, що вона велика держава, і буде посилювати свою присутність у Білорусі.

Складність цього плану полягає в тому, що так само легко сказати, що путін зазнав невдачі. Її дії об'єднали Захід, змусили НАТО наблизитися до кордонів Росії та підштовхнули Швецію та Фінляндію до вступу в НАТО. Але реальність така, що якщо Путін хоче контролювати Україну та послабити НАТО, то поки що немає причин відмовитися від цієї ідеї.

Західні країни чітко дали зрозуміти Росії, що вони не підуть на компроміс щодо таких основних принципів, як суверенітет і територіальна цілісність України, а вступ до НАТО є суверенним правом будь-якої країни. Проте Сполучені Штати та НАТО визнали, що можна знайти спільну мову щодо ширших питань європейської безпеки.

Це могло б поновити угоди про контроль озброєнь, щоб зменшити кількість ракет з обох сторін, зміцнити довіру між військами Росії та НАТО, підвищити прозорість військових навчань і розгортання ракет, а також посилити співпрацю у випробуваннях протисупутникової зброї.

Росія вже дала зрозуміти, що цього недостатньо для задоволення її головної проблеми – вступу України до НАТО, оскільки, на думку кремля, це загрожує національній безпеці Росії. Але якби, скажімо, розгортання ракет НАТО було значно скорочено, це розвіяло б принаймні частину побоювань Росії.

У певному сенсі путін уже досяг тут успіху: Європа нещодавно розпочала діалог з безпеки в Росії. Відновлення Мінських домовленостей. Цей пакет угод був підписаний у 2014-2015 роках у Мінську, столиці Білорусі. Його мета – припинити війну між українською армією та підтримуваними Росією силами на сході України. Це, звичайно, не вдалося, оскільки бойові дії тривають. Однак це принаймні проклало шлях до припинення вогню та політичного врегулювання.

Західні політики припускають, що вирішенням цієї кризи може стати відновлення Мінських домовленостей.

Президент Франції Еммануель Макрон заявив, що Мінськ – це «єдиний спосіб побудувати мир».

Міністр оборони Великобританії Бен Воллес заявив BBC Today, що відбудова мінська стане "сильним кроком до деескалації".

Проблема в тому, що положення договору заплутані та суперечливі.

Кремль вимагає в Україні провести місцеві вибори, щоб розширити можливості проросійських політиків. А Київ хоче, щоб Москва спочатку роззброїла та вивела російських бойовиків.

Найбільш дискусійним є питання автономії, яку Мінськ надасть окремим анклавам на Донбасі. У Києві говорять про скромну місцеву владу. Москва не погоджується і стверджує, що Донецьк і Луганськ повинні мати право голосу щодо зовнішньої політики України і таким чином накласти вето на її членство в НАТО. З'явилися повідомлення, які пізніше заперечували, що Франція радила Україні наслідувати приклад Фінляндії щодо НАТО.

Фінляндія є членом ЄС, але не членом НАТО. Це дозволило б уникнути збройного конфлікту і теоретично задовольнити бажання Путіна. І альянсу не довелося б йти на компроміс щодо політики відкритих дверей [28]: Україна зробила б суверенний вибір не приєднуватися. Напевно, ні, оскільки нейтралітет фактично залишив би Україну відкритою для російського впливу.

Це було б серйозною поступкою для Києва, який повинен був би відмовитися від своїх євроатлантичних прагнень. У той же час немає жодних гарантій, що Росія буде поважати умови нейтралітету. Більше того, нейтралітет може ще більше затримати членство України в Європейському Союзі. «Заморожений» конфлікт. Росія може вивести свої війська, оголосивши про закінчення навчань. Але я б про всяк випадок залишив свою військову техніку.

Москва продовжить підтримувати сепаратистів, а політика та економіка України продовжуватимуть дестабілізувати через постійну загрозу з боку Росії. Захід, у свою чергу, підтримуватиме посилену присутність

НАТО у Східній Європі. Його політики та дипломати продовжували періодично контактувати зі своїми російськими колегами, але без значного прогресу. І поступово протистояння зникло б із заголовків і поповнилося б довгим списком «заморожених» конфліктів, які зникають з очей громадськості.

Жоден з цих варіантів не є простим. Вони всі про компроміс. У Києві побоюються, що Україні доведеться піти на найбільший компроміс. Питання в тому, чи існує реальна загроза гострого конфлікту, і якщо так, то що можна зробити, щоб його уникнути. Єдина надія полягає в тому, що всі сторони, здається, все ще готові до переговорів, хоча і безрезультатно. І чим довше люди говорять, тим довше дипломатичні двері залишаються відкритими.

3.2. Шляхи та моделі вирішення конфлікту 2014-2022рр.

Політичне вирішення конфлікту, тобто пошук взаємоприйнятної згоди між сторонами конфлікту за допомогою політики, переговорів, політичних технологій та процедур, сьогодні є найважливішою категорією сучасного конфлікту та політології. Пошук і розробка технологій вирішення політичних конфліктів базується на виявленні спільних інтересів і визнанні цінностей усіма сторонами конфлікту, що дозволяє вирішувати конфлікти мирними засобами.

При цьому розв'язання конфлікту не усуває і не усуває наявні протиріччя, що лежать в його основі, а лише прагне їх пом'якшити та виробити компромісне рішення, яке запобігає подальшій ескалації конфлікту.

До методів вирішення міжнародного конфлікту можна віднести: дипломатичне врегулювання шляхом переговорів; зміна політичних лідерів чи режимів; досягнення тимчасового компромісу; війни. Найважливішим елементом вирішення та вирішення конфліктів є їх попередження та запобігання.

Попередження конфліктів – це діяльність, що полягає у створенні та закріпленні в міжнародних відносинах таких умов співпраці їх учасників, які виключають або значно зменшують ймовірність виникнення міжнародних конфліктів. Попередження конфліктів є одним із ключових завдань сучасного миротворчості. Конфлікт можна вирішити на ранній стадії, якщо вчасно виявити, виявити та вирішити основні протиріччя. Запобігання конфлікту полягає у впливі на його елементи: учасників, мотиви їхньої поведінки, об'єкти, сили та засоби, які використовувалися до початку протистояння [26].

Іншим важливим елементом сучасної миротворчої діяльності є управління міжнародними конфліктами. Під управлінням конфліктом розуміють організацію зовнішнього впливу на конфлікт, здатну спрямувати його в конкретне русло.

Сучасні конфлікти можна і потрібно керувати на основі загальних моделей виникнення, еволюції та вирішення. Сприйняття міжнародних конфліктів як суто індивідуальних і непередбачуваних явищ призводить до відстроченої та неефективної реакції на факти, до практики політичних імпровізацій. У світі міжнародних конфліктів управління відбувається переважно за допомогою інформаційно-психологічних впливів, які використовуються суб'єктами міжнародних відносин у своїх культурних і цивілізаційних моделях і парадигмах: англосаксонській, романо-германській, близькосхідній та східноазіатській. Англосаксонська модель вбачає вирішення конфлікту в тотальній, вимушеній трансформації політичних систем конфліктуючих сторін, точніше її опонента, який повинен прийняти політичні цінності та стандарти англосаксонської цивілізації («демократичні інститути») [28].

Англосаксонська модель базується на протестантському світогляді та етиці успіху, корисності кінцевого результату. Східноазіатська модель спрямована на вирішення конфліктної ситуації шляхом поступової, тривалої інтеграції політичних систем і цінностей конфліктуючих сторін, опонентів у власну систему політичних відносин, поступово розчиняючи в своїй системі національну ідентичність країни. політичні системи слабших учасників.

Близькосхідна (ісламська) модель бачить процес вирішення конфліктів у перенесенні, проекції історично сформованих в ісламі традиційних механізмів регулювання суспільно-політичних відносин у зонах конфліктів, у тому числі шляхом розширення ісламського світу та поширення впливу Ісламська ідеологія.

Романо-германська модель передбачає, що процес розв'язання конфліктної ситуації полягає у зміні поглядів її учасників, головним чином,

шляхом прийняття етичних норм і стереотипів, що панують у цій цивілізації. Ця модель має на меті спрямувати обізнаність правлячої політичної еліти в країнах-учасниках конфлікту, а також обізнаність різних груп місцевого населення та міжнародної спільноти, спонукаючи їх сприймати конфлікт так, як вони його сприймають, тобто. конфлікт через європейське співтовариство.

На відміну від провідних євроатлантичних моделей, російська культурно-цивілізаційна модель управління конфліктами трактує процес психологічного впливу на конфлікти як процес цивілізаційної модернізації існуючого образу світу. Серед інструментів вирішення та вирішення сучасних міжнародних конфліктів слід назвати дипломатію.

Дипломатія – це службова діяльність глав держав, урядів і спеціальних органів зовнішніх зносин з метою досягнення цілей і завдань зовнішньої політики, а також захисту інтересів держави за кордоном [5]. У міжнародних відносинах поняття дипломатії асоціюється з мистецтвом ведення переговорів з метою розв'язання та розв'язання конфліктів, пошуку консенсусу та взаємоприйнятних рішень, розширення міжнародного співробітництва, захисту національних інтересів, поширення цінностей.

Основним завданням і змістом дипломатії є досягнення державами зовнішньополітичних цілей дипломатичними методами і засобами [6]. Серед функцій дипломатії – представництва; дипломатичне спілкування та листування; переговори; отримання місця розташування; збір і вилучення інформації; видання рекомендацій щодо здійснення зовнішньої політики.

Для досягнення своїх цілей і завдань дипломатія використовує такі методи та інструменти: офіційні та інші візити та переговори; організація конгресів, конференцій, нарад і дипломатичних асамблей; підготовка та укладання двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів та інших дипломатичних документів; участь у роботі міжнародних організацій та їх органів; повсякденне виконання представницьких функцій посольствами та представництвами; оприлюднення дипломатичних документів; висвітлення в засобах масової інформації позиції уряду з окремих міжнародних питань;

передача дипломатичних нот; розрив (у крайній необхідності) дипломатичних відносин. Міжнародне право забороняє дипломатичним представникам втручатися у внутрішні справи держави перебування.

Загалом дослідження сучасних політичних конфліктів, їх природи, причин та факторів, що впливають на врегулювання та вирішення, досягли значного прогресу за останні роки. Результатом цього прогресу став не тільки якісний стрибок у розумінні природи та рушійних сил сучасних конфліктів, а й зміна ставлення до них: стало зрозуміло, що в суспільстві конфлікти (у тому числі політичні) виконують певні функції без які суспільство не може розвивати.

На прикладі війни на сході України ми розглядаємо її негативний вплив за один рік. Основна економічна оцінка впровадження моделі вирішення конфлікту на сході України повинна враховувати роль регіону та його внесок в економіку України в доконфліктний період, а також оцінку фактичних втрат, яких регіон зазнав як результат антитерористичної операції.

Оцінити значення Донецької та Луганської областей у загальній частці української економіки допоможуть такі цифри: ці області займають 9% території України, 16% ВВП України, 25% промислового виробництва, 25% внутрішнього експорту [34].

Щодо наповнення бюджету, то дотаційними були Донецька та Луганська області. За даними МВФ, ці сфери становлять 11% податкових надходжень до загального бюджету. Розмір субсидій державним шахтам становить приблизно 1% ВВП. У свою чергу, територія, яка постраждала від збройного конфлікту, займає близько 3% території України, генерує 8-10% ВВП і близько 15% промислового виробництва. У цих районах були зосереджені гірничодобувна, енергетична, металургійна, коксохімічна, машинна промисловість. Вугілля та залізна руда є найважливішою промисловою сировиною, що зв'язує зону АТО з рештою української промисловості [35].

Бойові дії на Донбасі, що розпочалися в середині квітня 2014 р., призвели до втрати контролю над частинами Донецької та Луганської областей (східні області були поділені на території, підконтрольні та непідконтрольні українській владі), а також велика частина людей та матеріальних втрат, у тому числі житлової та виробничої інфраструктури. Зниження виробництва та масове закриття малих і середніх підприємств призвели до масового скорочення робочих місць. Загалом основний набір витрат, пов'язаних з бойовими діями на Донбасі, можна згрупувати так.

Прямі втрати:

- руйнування житлових будинків і комунальних закладів, об'єктів соціальної інфраструктури, водопостачання;
- руйнування транспортної інфраструктури (дороги, залізниці, аеропорти, трубопроводи, лінії електропередач);
- руйнування промислових об'єктів, деякі з яких фізично пошкоджені або не підлягають оновленню через специфіку технологічних процесів;
- забезпечення житлом, соціальною допомогою та роботою ВПО із зони збройного конфлікту (за різними оцінками, кількість ВПО коливається від 1 млн до 1,8 млн). Більше половини переміщених осіб залишилися в Донецькій та Луганській областях поблизу зони конфлікту, а значну кількість переміщених осіб прийняли сусідні Запорізька, Дніпропетровська та Харківська області;
- витрати на бойові дії в зоні АТО [29].

Непрямі втрати:

- збитки, спричинені припиненням господарської діяльності на постраждалих територіях (в основному в районі лінії розмежування та прилеглої до неї «сірої» зони);
- збитки, спричинені перериванням виробничих ланцюгів (в результаті економічних збитків зазнали також підприємства Дніпропетровської, Харківської та Запорізької областей);

- втрата інвестиційної привабливості регіону зокрема та країни в цілому [29].

Оцінка втрат, завданих конфліктом на Донбасі, є своєрідною відправною точкою для розрахунку витрат на реалізацію конкретної моделі вирішення конфлікту. Оцінку прямих втрат у 2020-2021 роках було переглянуто в бік збільшення. Зокрема, у середині вересня 2014 року віцепрем'єр-міністр України Володимир Гройсман повідомляв про знищення 4500 житлових будинків, 4700 об'єктів енергетики, 217 навчальних закладів, 132 промислових об'єктів та 45 закладів охорони здоров'я [25].

Загальну суму прямих збитків Гройсман оцінив у 11,88 млрд грн. У жовтні 2014 року голова Держреконструкції Донбасу Андрій Ніколаєнко оцінив збитки, завдані руйнуванням соціально-комунальної інфраструктури, у 20 млрд грн. Однак до цієї суми не було включено промислові збитки та збитки від знищення приватної власності, які тоді було надзвичайно важко оцінити. За попередніми оцінками Мінекономрозвитку, у 2014 році в Донецькій та Луганській областях було втрачено близько 80% економічного потенціалу. Втрата робочих місць коливалася від 50% для великих підприємств до 80-90% для малих і середніх підприємств, що свідчить про майже повне припинення діяльності МСП в зоні конфлікту [27].

Найповнішу оцінку витрат на реконструкцію регіону наразі містить Звіт про оцінку реконструкції та миробудування Східної України (RIA), спільне досягнення Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй, Групи Світового банку та українського уряду. RIA проводилося на постраждалих від конфлікту та підконтрольних уряду районах Донецької та Луганської областей, а також у трьох сусідніх областях: Запорізькій, Дніпропетровській та Харківській.

Цей документ покладено в основу проекту Концепції Державної цільової програми «Відбудова та миророзбудова у східних регіонах України». За результатами цієї оцінки загальна сума потреб на реставрацію становить 1 520,0 млн. дол.

Розрахункові суми загальних фінансових потреб групуються в три складові:

- 1) інфраструктура та соціальні послуги (попит – 1257,7 млн. дол. США);
- 2) відновлення економіки (попит – 135,5 млн. дол. США);
- 3) соціальна стабільність, розбудова миру та громадська безпека (потреба – 126,8 млн. дол. США) [27]. Більш детальна структура видатків за зазначеними компонентами представлена в таблиці 3.8. (ДОДАТОК Г)

Непрямі втрати фактично означають втрату Україною ВВП у найближчі роки. Слід пам'ятати, що втрати, завдані конфліктом, були тісно пов'язані з втратами від торговельної війни з росією.

Непряма оцінка непрямих втрат може бути індикатором падіння виробництва в Донецькій та Луганській областях. За офіційною статистикою, обсяг промислового виробництва зменшився у 2014 році в Донецькій області (підконтрольна Україні) на 31,5%, у Луганській — на 42,0%, у 2021 році — на 34,6% і 66% відповідно. За оцінками експертів, частка земельних ресурсів Донецької області, які перебували (перебували) під контролем незаконних збройних формувань під час АТО, становить приблизно 48% від загальної площі [34].

Шок, викликаний економічними втратами, спричиненими позбавленням Донбасу (головним чином, фізичні втрати підприємств та розрив виробничих ланцюгів), певною мірою поглинені українською економікою, вже негативно вплинув на динаміку ключових макроекономічних показників у 2020-2021 рр.

Зокрема, одні підприємства закрили або значно скоротили виробництво, інші переорієнтувалися на нові джерела сировини та/або нові ринки збуту.

Оцінки військових витрат на проведення антитерористичної операції змінюються залежно від активності бойових дій у зоні конфлікту. В активній фазі 2014 р., за словами міністра фінансів Н. Ярецько, вартість АТО

становила 10 млн дол. на добу, а наприкінці 2014 р. 5-7 млн дол. газ, електроенергію та тепло на окуповані бойовиками території Донецька та Луганська області. Трохи пізніше (у менш активній фазі) представники РНБО неофіційно оцінили військові витрати в 800 млн доларів на рік, або близько 2,2 млн доларів на день [38].

Оцінка економічних витрат на впровадження моделей вирішення конфліктів на Донбасі:

Хорватська модель. Модель влади включає активні військові дії, спрямовані на повернення втраченої території, її утримання, реконструкцію критичної інфраструктури та економічну інтеграцію регіону. З точки зору оцінки економічних витрат, реалізація цієї моделі буде найдорожчою. Основними складовими видатків є активна війна, витрати на утримання території та прикордонний контроль, витрати на соціальну адаптацію переселенців та ветеранів та фактичну економічну інтеграцію звільнених територій (реконструкція інфраструктури, створення робочих місць, фінансування реконструкції), або скоріше модернізація) промислових об'єктів тощо. Враховуючи, що впровадження енергетичної моделі очікується призвести до значних людських втрат та фізичного знищення інфраструктури, оцінити цей варіант надзвичайно важко.

Боснійська модель. Фактична федералізація держави не означає збільшення реальних витрат на масштабні військові дії (і їх скорочення очікується з часом), а означає витрати на відбудову та економічну інтеграцію втрачених територій.

У цьому випадку вартість впровадження моделі становитиме витрати на відновлення та економічну інтеграцію території, що зараз підконтрольна Україні (за звітом RIA – 1,5 млрд доларів США), та витрати на відновлення непідконтрольної Україні території. В останньому випадку важко визначити витрати через відсутність вичерпної картини оцінки втрат і збитків на непідконтрольній території. Зрозуміло, що орієнтовна вартість складе не менше 1,5 млрд доларів [28].

Пакистанська модель. Вартість реалізації моделі відокремлення непідконтрольного Донбасу залежатиме від позиції Росії. Якщо Росія погодиться на такий варіант, очікується поступове скорочення військових витрат та економічна інтеграція підконтрольної території (1,5 млрд доларів США). Фактично, це буде найдешевший варіант у короткостроковій перспективі. Проте є варіант перенесення сепаратизму на інші регіони, що призведе до додаткового фінансування військових витрат.

Німецька модель. Вартість заморожування конфлікту в надії на мирне майбутнє та його економічну інтеграцію в короткостроковій перспективі в цілому можна порівняти з вартістю впровадження оптимістичної версії пакистанської моделі. Єдина відмінність полягає у вищій вартості військових дій на ранніх етапах через малоймовірність повного припинення вогню вздовж лінії розмежування.

Зазначимо, що кошти на відбудову Донбасу мають перевищувати обсяги прямих втрат, оскільки високий рівень споживання спостерігався як на інфраструктурних, так і на промислових об'єктах. Знос багатьох галузей промисловості регіону задовго до початку АТО оцінювався в 60-80% [29].

Ці підприємства випускають менш конкурентоспроможну продукцію з низьким рівнем доданої вартості для відносно вузького сегмента ринку – значна частина продукції експортувалася до Росії. Однак найближчим часом російський ринок для цих компаній втрачено. Для того, щоб економічна діяльність підприємств Донбасу була ефективною, недостатньо перезапустити їх роботу. Потрібна модернізація та часткова переорієнтація на інші ринки. Тому є сенс у відбудові регіону впроваджувати енергозберігаючі, екологічно чисті та інноваційні технології, що суттєво підвищать конкурентоспроможність промисловості регіону та підвищать її інвестиційну привабливість.

Треба зрозуміти, як сталося, що в глобалізованому світі XXI століття, коли ще жива пам'ять про дві кровопролитні світові війни, стала можливою агресія небачених масштабів. Аналогії з нацистською Німеччиною майже

столітньої давнини не відповідають на питання їх причин, хоча деякі асоціації з наслідками вже помітні.

Ця війна є першою в історії людства за час існування соціальних мереж, мобільних телефонів, з яких можна керувати супутниками, самих супутників, які бачать все на землі, атомних електростанцій, дронів та інших технологічних елементів сучасної цивілізації.

Це зовсім інша війна, ніж будь-коли раніше, і в перші десять днів агресії дуже показово, що станеться з цими та майбутніми агресорами, якщо вони вийдуть після неминучої поразки Росії.

Для цієї війни є багато політичних, психологічних і технічних причин. Але вони, здається, кореняться в тому, що двадцять два роки тому Росія застрягла в минулому.

У міру того, як світ рухався вперед, незважаючи на криваві терористичні атаки та локальні конфлікти, засновані на релігійній чи етнічній ненависті, Росія відступила.

Чеченські війни мають стати «першим дзвоником» у світ про те, як вирішувати політичні проблеми в країні, якою керує «маніяк КДБ».

У Європі ще багато сепаратистських рухів, але нікому й не приходило в голову вирішувати такі проблеми «килимовими» бомбардуваннями, як у Грозному.

Світ повинен зробити висновки за вас, але він цього не зробив.

Більше того, з року в рік дедалі помітнішою ставала прірва між ментальністю створення світу майбутнього та нескінченними «безсмертними полками» минулого.

Історію потрібно пам'ятати, але не переписувати.

Статті «істориків» з Луб'янки (будівля органів безпеки РРФСР і ФСБ – прим. ред.) здавалися дивними, поки не з'ясувалося, що саме так складаються ідеологічні основи війни 2014 року та її нинішній етап загострення. , що стало одним великим злочином проти людства.

Не випадково для пояснення агресії путін використав наратив про нібито створення України Леніним. Не маючи можливості побачити і наблизити майбутнє, він вирішив не дозволяти іншим робити те саме.

Але саме ця невдача призвела до прямо протилежного результату. Всього за кілька днів Росія не тільки зазнала безпрецедентних втрат у людській силі та технологіях, але втратила сотні мільярдів, якщо не трильйони доларів інвестицій, найменші шанси на технологічний прогрес, і стала політичним та економічним ізгоєм, швидко ставши гігантська Північна Корея.

Саме КНДР спадає на думку, коли шукаєш ще один приклад країни, яка застрягла в минулому. Навіть Комуністична партія Китаю подбала про оновлення своїх основних концепцій «нової ери», як і В'єтнам, який побудував досить динамічне суспільство з формальним членством у «комуністичному» таборі.

Росія стала ізгоєм. І з кожним днем це поглиблює прірву, яку вирили для своєї країни «силовики».

Кілька років тому один із російських ідеологів сформулював тезу, свідками якої ми сьогодні спостерігаємо в околицях Бучі та Ірпеня – світу, який не визнає «велич» Росії, існувати не повинно.

Сьогодні світ прирівняв цю «велич» до рівня кредитних рейтингів, які технічно називають СРСР, лише з англійськими «с» і «р». Кращого збігу неможливо уявити.

Україна точно перемає. Будуть створені міжнародні фонди для відновлення пошкодженої інфраструктури, відбудеться тектонічна зміна сприйняття нашої країни у світі.

Ми вже відчуваємо неймовірну підтримку нашої армії та непереможного народу.

Якщо ми збережемо той самий дух і єдність після війни, Україна буде іншою. У контексті політичних та економічних реформ багато говорили про

те, що ми мали чи не останній шанс стрибнути в нову технологічну систему, але ніхто не уявляв, що цей шанс буде у вигляді війни з Мордором.

Після бомбардування Харкова та героїчної оборони Маріуполя неможливо уявити повернення до дискусії про корумповану судову владу, олігархічну модель політичного життя та податкову систему, яка пригнічує малий бізнес, але дає гроші чи лобі приватним особам. або компанії.

Неминуче тотальне і радикальне перевантаження, нова конституція і нові закони про уряд і політичні партії, справедливий податковий кодекс, максимальна свобода підприємництва і відновлена соціальна система для людей. Все це можна зробити за кілька місяців.

Але Росії доведеться заплатити за все – і політичне каяття, і репарації. Швидше за все, вона припинить своє існування в нинішніх межах.

Що стосується глобального світу, то він буде іншим, як на Заході, так і на Сході.

Тільки зміна парадигми в капіталізмі може запобігти майбутнім війнам, головною метою яких є не чистий прибуток, а сталий розвиток, заснований на справедливому розподілі суспільних благ, зменшенні споживання ресурсів, повазі до навколишнього середовища та захисті навколишнього середовища.

Все це стане можливим лише тоді, коли світу вдасться прирівняти агресора до ядерної зброї, який прямо заявить про свій намір повернути світ до реальності хоча б у 1997 році.

І Україна у важкій кровопролитній війні стає ключовим фактором у створенні світлого майбутнього людства. Майбутнє без воєн.

Для України важливо завершити справу з честю.

Враховуючи масштаби конфлікту, більшість міжнародних експертів відзначають, що ситуація в Україні унікальна і не має прямих еквівалентів у світовій практиці, тому Україна має знайти нові моделі економічної відбудови зруйнованих територій та соціалізації внутрішньо переміщених осіб.

ВИСНОВКИ

Отже, з вищесказаного можна зробити наступні висновки:

1. Конфлікти є невід'ємною частиною суспільного розвитку, вони постійно супроводжують його, оскільки в реальному житті суперечностей не уникнути. Теорія «соціального конфлікту», конфліктний підхід, традиція конфлікту – усі ці терміни задали важливий напрямок у розвитку соціологічної думки ХХ ст. Відповідно до цієї парадигми виникло багато цікавих концепцій, блискучих теоретиків і праць.

Таким чином, у силовому полі ідеологічного неприйняття функціоналізму виникли теорії конфлікту. Їхні прихильники поставили під сумнів надмірно оптимістичну картину суспільних відносин. Вони не знайшли великих можливостей для реалізації в існуючих соціальних структурах ідей раціональності та лібералізму, які панували на Заході в післявоєнний період.

На жаль, вічний спокій сьогодні залишається ілюзією. Політики мають різні погляди на те, як досягти миру. Наприклад, релігія може позбутися агресії та збройних конфліктів. Інші наголошують на необхідності зміцнення суспільно-політичної системи в середині країни, необхідності досягнення більшої соціальної рівності і таким чином подолання конфлікту.

2. Жоден міжнародний конфлікт у світовій історії не був точною копією іншого, що стався раніше. Кожен конфлікт мав певні особливості як за причиною, засобами, складом конфліктуючих сторін, так і за специфікою перебігу подій. Тому всі типологічні схеми є, звичайно, досить штучними й узагальненими моделями реальних ситуацій.

Між індивідами можуть виникати соціальні конфлікти; територіально ізольовані групи; змішані групи; однорідні організації; гетерогенні групи; індивіди та групи; фізичні особи та організації; групи та організації. У міжнародному середовищі соціальні конфлікти зазнають певних модифікацій, оскільки вони відбуваються на рівні громад, а їх сторонами

можуть бути племена, феодальні суспільства, універсальні аграрні спільноти, промислово розвинені нації, наддержави та світові держави.

3. Виділення фаз міжнародного конфлікту є методологічним підходом. Для полегшення сприйняття багато фактів і подій, що відбуваються під час конфлікту, були згруповані і систематизовані у відносно незалежні підсистеми. Це особливості нашого сприйняття, а не атрибути самого конфлікту. Існують конфлікти, які не знають певних фаз. Однак більшість із них все ще дотримуються традиційного алгоритму. Послідовно проходячи фази свого розвитку, конфлікт змінюється. Трансформуються інтереси сторін, суб'єкт конфлікту, реакція зовнішнього середовища. Самі сторони конфлікту також можуть змінюватися. Кожна фаза конфлікту дає певні можливості спрямувати його в конструктивне русло, навіть у фазі небезпечної ескалації. Однак кожна фаза несе з собою виклики, які сторонам конфлікту не завжди вдається нейтралізувати.

4. Кінець 20 століття початок 21 століття. він характеризується серією справді серйозних міжнародних криз, які разом посилюють міжнародну напруженість. Незважаючи на те, що масштабні війни, які охопили півконтиненту (і навіть половину світу), зникли, людство досі не навчилося мирно жити разом.

24 лютого 2022 року росія розпочала відкритий військовий напад на Україну за підтримки білорусі, починаючи з 3:40. Вторгнення є частиною російсько-української війни 2014 року, в якій росія намагалася відмовитися від участі. У ЗМІ та в документах російське вторгнення в Україну в 2022 році розглядається як агресивна війна росії проти України. У резолюції від 2 березня 2022 року Генеральна Асамблея ООН засудила вторгнення росії в Україну і назвала це агресією російської федерації проти України.

Через опір української армії та сил самооборони російська армія в перші дні агресії зазнала значних втрат у живій силі та техніці. У своїй новітній історії, за словами України, у всіх війнах, які вона вела, росія навіть не зазнала таких великих втрат за такий короткий час. За даними західної

розвідки, росія зіткнулася з сильнішим, ніж очікувалося, опором, що призвело до матеріально-технічних проблем для її військ, нестачі палива, боєприпасів і продовольства та підірвало бойовий дух нападників. Стрімке об'єднання світу на користь України, а також введення жорстких санкцій проти росії стали несподіванкою для країни-агресора.

З першого дня свого вторгнення росія порушує правила війни та вчиняє масові військові злочини. Крім того, російська влада веде інформаційну війну та використовує пропаганду.

5. В українських реаліях за умови соціальної згоди та продуманого діалогу особливий режим самоврядування ОРДЛО не повинен виходити за межі гуманітарної, соціальної, економічної та податкової сфер. Водночас делегування ОРДЛО автономних повноважень у правоохоронних органах, судовій системі та інших питаннях політичної та безпекової сфери буде небезпечним викликом для національної безпеки України.

Таким чином, боснійська модель здатна гарантувати мир в Україні, але не сприятиме вирішенню української кризи на локальному, двосторонньому чи глобальному рівні через високі показники зовнішніх гравців. Такий сценарій є більш вигідним для Заходу та росії, які зможуть захиститися від додаткових витрат, пов'язаних із протистоянням навколо України.

6. Аналіз чотирьох моделей вирішення територіальних конфліктів дає можливість для деяких узагальнень. Боснійська модель буде найгіршим варіантом вирішення конфлікту на Донбасі, за умови миру за рахунок обмеження суверенітету та ескалації внутрішніх конфліктів. Реалізація хорватської моделі призведе до серйозних людських, матеріальних та іміджевих втрат в Україні. Водночас застосування пакистанської моделі до ОРДЛО загрожує ще більше роздробити Україну. Як наслідок, німецька модель є найсприятливішим сценарієм вирішення проблеми Донбасу для України, хоча ця модель орієнтована не на сьогоднішні реалії, а на створення сприятливих умов у віддаленому майбутньому.

7. Розв'язання політичних конфліктів, тобто пошук взаємоприйнятної згоди між сторонами конфлікту політичними засобами, шляхом переговорів, політичних технологій і процедур, є сьогодні найважливішою категорією сучасного конфлікту та політології. Пошук і розробка технологій вирішення політичних конфліктів базується на виявленні спільних інтересів і визнанні цінностей усіма сторонами конфлікту, що дозволяє вирішувати конфлікти мирними засобами.

Тому є сенс у відбудові регіону впроваджувати енергозберігаючі, екологічно чисті та інноваційні технології, що суттєво підвищить конкурентоспроможність промисловості регіону та підвищить її інвестиційну привабливість.

Враховуючи масштаби конфлікту, більшість міжнародних експертів відзначають, що ситуація в Україні унікальна і не має прямих еквівалентів у світовій практиці, тому Україна має знайти нові моделі економічної відбудови зруйнованих територій та соціалізації внутрішньо переміщених осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бескоровайний С.Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання / С.Я. Бескоровайний // Юридична наука. – 2014. – № 3. – С.116–126.
2. Донцов А. І., Полозова Т. А. Проблема конфлікту у західній соціальній психології. // Психологічний журнал, 2007. - Т. 1. - № 6. - С. 119-123.
3. Sandler Todd. Economic Analysis of Conflict / Todd Sandler // The Journal of Conflict Resolution. – 2000. – № 44(6). – Р. 723–729.
4. Іжнін І. Проблема суверенітету і конфлікту у сучасних міжнародних відносинах / І. Іжнін // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2013. – Вип. 32. – С. 40–46.
5. Єрмоменко Г. В. Медіація в Україні: щодо необхідності нормативно-правового регулювання. Міждисциплінарні гуманітарні студії. Серія: Правничі науки. 2015. Вип. 2. С. 45-52.
6. Капітоненко, Микола Геннадійович. Міжнародні конфлікти : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2009. 350 с.
7. Котигоренко В. О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний. Київ : Світогляд, 2004 . 722 с.
8. Ледерак Дж. П. Розбудова миру: стале примирення в розділених суспільствах. Київ: Дух і літера, 2019. 250 с.
9. Локальні війни та збройні конфлікти другої половини ХХ століття (історикофілософський аспект) / упоряд.: О. І. Гуржій, С. П. Мосов, В. Д. Макаров, В. В. Корнієнко. Київ: Товариство "Знання" України, 2006. 355 с.
10. Локальні та регіональні конфлікти: загроза миру / Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України, Товариство "Знання" України, Науководослідний центр правової інформатики АПрН України; Матеріали підгот. О.В. Семіков, В.М. Фурашев. Київ : Товариство "Знання" України, 2007. 19 с.

11. Мережко О.О. Право міжнародних договорів, сучасні проблеми теорії і практики / О.О. Мережко. – К. : Таксон, 2002. – 344 с.
12. Михасюк, Іван Романович. Міжнародні економічні відносини в сучасних міждержавних воєнних конфліктах : підручник / Іван Михасюк, Ростислав Михайлишин ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. - 312 с.
13. Міжнародні відносини та світова політика : підручник / Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка; Ред., автор В.А. Манжола; автор В. Ю. Крушинський, С. П. Галака, С. В. Андрущенко, інш. Київ: Знання, 2014. 662 с.
14. Нікітін А.І. Міжнародні конфлікти: втручання, миротворчість, врегулювання: Підручник. М: Видавництво «Аспект Прес», 2017. С. 55-75.
15. Перепелиця Г. М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи. – К.: Стилос, 2003. – 256 с.
16. Примуш М.В., Ключев О.В. Політична Конфліктологія: теорія і практика: навч. посіб. Донецьк, 2011. 144 с.
17. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах. Том 1. / Укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко; За ред. О. А. Аматауні. – К.: Аконіт, 2007. – 926 с.
18. Політологія. Навч. посіб. для студентів, викладачів ВНЗ / За ред. М.П. Гетьманчука. – К., 2010. – 415 с.
19. Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.) / [упоряд., наук. ред. П. Гай-Нижник]. - Київ : [Леся], 2016. - 347 с. : іл.
20. Annan K. UN Peacekeeping and Cooperation with NATO. NATO Review. 1993. Vol. 41. No 5. P. 3-15.
21. Avruch K. Culture and Conflict Resolution. Washington, D.C.: U.S. Institute of Peace Press, 1998.

22. Brown S International Relations in a Changing Global System: Toward a Theory of World Polity. Boulder CO: Westview Pres, 1992. 190 p.
23. Boulding K. Conflict and Defense. A General Theory. – New York: Harper, 1962. – 349 p.
24. Guy Ben-Porat. Grounds for Peace: Territoriality and Conflict Resolution. Geopolitics. 2005. № 10(1). P. 147–66
25. Dougherty J., Pfaltzgraff R. Contending Theories of International Relations. – Longman, 2000. – 720 p.
26. Wright Q. The Study of International Relations. – New York, 1955. – 543 p.
27. Braillard Ph., Djalili M. -R. Les relations internationales. – Paris, 1988. – 301 p.
28. Buzan B. Rethinking Security After the Cold War // Cooperation and Conflict, 1997. – No 32. – pp. 5-28.
29. Kaldor M. New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era. – Cambridge: Polity, 2001. – 216 p.
30. Galtung J. A Structural Theory of Agression. // Journal of Peace Research, 1964. – № 2. – pp. 95-119.
31. Fukuyama F. The End of History and the Last Man. London : Penguin, 2020. 464 p.
32. Galtung J. Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization (International Peace Research Institute, Oslo (PRIO)). NUC : SAGE Publications Ltd, 1996. 292 p.
33. Guiding M. Ch. UN Role in Conflict Resolution and Peace-keeping. Singapore, 1991.
34. Conference Diplomacy: An Introductory Analysis. Third Revised Edition. Macmillan, 1996
35. Cortright D. Incentive Strategies for Preventing Conflicts. (ed.), The Price of Peace/ ed. D. Cortright. 1997. New York: Rowman and Littlefield.

36. Crocker Ch. A., Fen Osler Hampson. Making Peace Settlements Work. Foreign Policy 1996. №104. P. 54–72.
37. Huntington P. Samuel. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. NYC : Simon & Schuster, 2011. 368 p.
38. Kaplan M. System and Process in International Politics. ECPR Press, 2005. 260 p.
39. Morgenthau Hans J. Politics Among Nations. NYC : McGraw-Hill Education, 2005. 752 p.
40. Newman Edward. The 'New Wars' Debate: A Historical Perspective Is Needed / Edward Newman // Security Dialogue. – 2004. – No 35. – P. 172–184.
41. Іжнін І.І. Міжнародні конфлікти (кінець XIX - перша половина XX століття) : підручник. Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2019. 448с.
42. Rapoport Anatol. Conflict in man-made environment / A. Rapoport / Anatol Rapoport. – Baltimore : Penguin Books, 1974. – 272 p.
43. Traditional Peacekeeping Operations. What Color Helmet? Reforming Security Council Peacekeeping Mandates. The Newport Papers/ ed. M. Y. Nordquist. Naval War College, 1999. No 12.
44. Hurst C. Effect of War on Treaties / C. Hurst // British YBIL. – Vol. 2. – 1921–1922. – P. 37–47.
45. Wallerstein I. World-Systems Analysis: An Introduction. Durham : Duke University Press, 2004. 128 p.
46. Waltz K. Theory of International Politics. Long Grove : Waveland Press, 2010. 256 p.
47. Wallensteen P. Understanding Conflict Resolution. L.: SAGE Publications, 2012.
48. Жукорська Я.М. Вплив збройних конфліктів на дію міжнародних договорів / Я.М. Жукорська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2014. – Вип. 9-1. – С. 238–240.

49. Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації / Г. Луцишин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. – Вип. 26. – С. 128–133.

50. Лясковський В.І. Правова регламентація збройних конфліктів на сучасному етапі та особливості застосування в них міжнародного гуманітарного права / В.І. Лясковський // Юридична наука. – 2013. – № 5. – С. 111–123.

51. Стрельцов Є.Л. Міжнародні конфлікти: спроба визначення / Є.Л. Стрельцов // Актуальні проблеми держави і права. – 2015. – Вип. 75. – С. 227–234.

52. Анатолій Октисюк. Наслідки кримської «диверсії»: на Україну чекають чотири сценарії розвитку подій, за ред апостроф, 12 серпня 2016 <http://apostrophe.ua/article/politics/2016-08-12/posledstviya-kryimskoy-diversii-ukrainu-jdut-chetyire-stsenariya-razvitiya-sobyitiy/6735> (дата звернення: 03.04.2022)

53. Велике переселення: скільки насправді в Україні внутрішньо переміщених осіб і як склалася доля цих людей. VoxUkraine. Червень 30, 2016 <http://voxukraine.org/2016/06/30/velyke-pereselelnya-skilky-naspravdi-v-ukraini-vpo-ua/> (дата звернення: 13.04.2022)

54. Євгеній Ярошенко. Відпустити чи залишити: чи дасть щось Україні відділення Донбасу. Апостроф, 18 вересня 2016 <http://apostrophe.ua/article/society/2016-09-18/otpustit-ili-ostavit-hto-dast-ukraine-otdelenie-donbassa/7310> (дата звернення: 03.04.2022)

55. Євгеній Ярошенко. Чи зможе Україна розбити ДНР та ЛНР: плюси та мінуси «хорватського сценарію». Апостроф, 7 серпня 2016 <http://apostrophe.ua/article/society/2016-08-07/smojet-li-ukraina-razbit-dnr-i-lnr-plyusy-i-minusyi-horvatskogo-stsenariya/6647> (дата звернення: 13.04.2022)

56. Максим Каменецький. Війна у Хорватії: ліквідація сепаратистів за 84 години і задача героїв. ICTV Факти, 18 квітня 2016 <http://fakty.ictv.ua/ua/svit/20160418-1581913/m> (дата звернення: 03.04.2022)

57. Проект статей «Про вплив збройних конфліктів на договори» 2001 р. // Сайт Комісії міжнародного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/1_10_2011.pdf. (дата звернення: 03.04.2022)

58. Результати соціологічного дослідження центру Разумкова: «Оцінка громадянами ситуації на Донбасі». 22 березня 2016 року http://www.razumkov.org.ua/upload/1458639574_file.pdf (дата звернення: 13.04.2022)

59. Результати соціологічного дослідження центру Разумкова: «Ставлення громадян до ситуації на Донбасі». 26 вересня 2021 року http://www.razumkov.org.ua/ukr/news.php?news_id=780 (дата звернення: 13.04.2022)

60. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010. (дата звернення: 13.04.2022)

61. Alexander J. Motyl. Let It Go. Foreign Policy, August 12, 2016 <http://foreignpolicy.com/2016/08/12/let-it-go-ukraine-russia-donbass/> (дата звернення: 15.04.2022)

62. Alexander J. Motyl. What Ukraine Can Learn From Germany's Cold War Divisions, October 3, 2016 <http://foreignpolicy.com/2016/10/03/what-ukraine-can-learn-from-germanys-cold-war-divisions/> (дата звернення: 03.04.2022)

63. Vite Sylvain. Typology of armed conflicts in international humanitarian law / Sylvain Vite. – [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-873-vite.pdf>. (дата звернення: 13.04.2022)

64. Pictet J.S. (Ed.) Commentary on the Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. – ICRC, 1952. – [Electronic resource]. – Mode of access : https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/GC_1949-I.pdf. (дата звернення: 15.04.2022)

65. Strand H., Wilhelmsen L., Gleditsch N.P. Armed Conflict Dataset Codebook. – [Electronic resource]. – Mode of access: [//http://www.prio.no/cwp/armedconflict/old/v2_10/codebook_v2_1.pdf](http://www.prio.no/cwp/armedconflict/old/v2_10/codebook_v2_1.pdf) . (дата звернення: 13.04.2022)

66. Syspilni novyny - [Electronic resource]. – Mode of access <https://suspilne.media/222295-vijna-na-okolicah-kieva-ta-zitta-v-stolici-tekstovij-onlajn/>

D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8-%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-%D1%89%D0%BE-%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%B5-%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D1%96-110632.html (дата звернення: 15.04.2022)

67. Novyny of Ukraine [Electronic resource]. – Mode of access <https://projectcentre.com.ua/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D1%96-%41>. Rapoport A. Konflikt in der vom Menschen gemachten Umwelt. – Darmstadt, 1974. – 353 s. (дата звернення: 15.04.2022)

68. Пропозиції до політики щодо врегулювання конфлікту на тимчасово непідконтрольних територіях на Сході України (Policy Paper)- [Electronic resource]. – Mode of access https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Donbas_ALI_PP-.pdf (дата звернення: 15.04.2022)

69. Українська правда. *Новини* : веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/02/12/670966> (дата звернення: 18.04.2022)

70. Моделі і ціна врегулювання конфлікту на Донбасі: міжнародний досвід та українські реалії «Посібник видано за підтримки Міжнародного фонду «Відродження».- [електронний ресурс]-

<http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/donetsk.pdf3>. (дата

звернення: 18.04.2022)

71.Rzhevskia N.F.-Effective Models of Reintegration for De-occupied Territories. веб-сайт.URL: http://lcpijournal.pwsz.chelm.pl/index.php/Vol_1/2021

(дата звернення: 10.04.2022)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Типи соціальних конфліктів за Й. Гальтунгом

Соціальні конфлікти	Внутрішньосистемний рівень	Міжсистемний рівень
Індивідуальний рівень	Внутрішньоособистісний	Міжособистісний
Колективний рівень	Внутрішньодержавний	Міжнародний

Джерело: розроблено автором за даними [41]

ДОДАТОК Б

Міжнародні конфлікти за Й. Гальтунгом

Горизонтальні (симетричні)	1-й тип	Верх-верх	Між блоками
	2-й тип	Низ-низ	Усередині блоку
	3-й тип	Низ-низ	Між блоками
Вертикальні (несиметричні)	4-й тип	Верх-низ	Усередині блоку
	6-й тип	Верх-низ	Між блоками

Джерело: розроблено автором за даними [40]

ДОДАТОК В

Типи конфліктів за А. Рапопортом

Параметри конфлікту	Боротьба	Ігри	Дебати
Зміст конфлікту	Взаємний страх або ворожнеча	Консенсус щодо правил досягнення несумісних цілей або ухилення від боротьби, якщо результат відомий наперед	Розходження щодо фактів або цінностей; різні погляди на світ
Прагнення сторін	Вороже	Раціонально мислячий партнер	Опонент помиляється
Прагнення сторін	Знищення або підпорядкування опонента	Перемога у грі	Переконання опонента

Спосіб взаємодій	Серія нераціональних ворожих дій і протидій	Стратегічно продумані дії на досягнення результату	Полеміка
------------------	---	--	----------

Джерело: розроблено автором за даними [26]

ДОДАТОК Г

Оцінка витрат на відновлення Донбасу за 2020-2021 р.

Стаття витрат	Сума, \$ млн
Інфраструктура та соціальні послуги	1257,7
Охорона здоров'я	184,2
Освіта	9,7
Соціальна допомога	329,4
Енергетика	78,9
Транспорт	558,2
Водопостачання та водовідведення	40,1
Довкілля	30
Громадські будівлі та житло	27,2
Економічне віднолення	135,5
Зайнятість	40
Продуктивні сили та засоби для існування	33
Економічне планування на місцевому рівні	7,5
МСП та приватний сектор	30
Фінансові послуги	25
Соціальна стійкість, розбудова миру та громадська безпека	126,8
Розуміння вразливості, ризику та соціальної єдності	20,5
Сприяння соціальній єдності та побудові довіри	19,7
Сприяння культурі толерантності через діалог	11,4
Захист населення, постраждалого від конфлікту	5,8
Поліпшення доступу до правосуддя	8,1
Надання правової допомоги	6,6
Психосоціальна підтримка	28,4
Відновлення громадської безпеки	23,9
Підготовка до РДР	20,4
ВСЬОГО	1520

Джерело: розроблено автором за даними [35]